

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 59

София, петък, 4 април

1930 г.

65. заседание

Четвъртък, 3 април 1930 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ въ 16 ч. 35 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Агушевъ Еминъ, Андреевъ Никола, Бешковъ д-ръ Иванъ, Бомбовъ Иванъ, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Владовъ Никола, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Ганчевъ Йорданъ, Грынчаровъ Димитъръ, Данковъ Георги, Драгневъ Георги, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Желѣзовъ д-ръ Димо, Ивановъ Димитъръ II, Казанаклиевъ Георги, Калчевъ Панайотъ, Кознички Величко, Колевъ Иванъ, Кулишевъ Георги, Куневъ Кузманъ, Лѣкарски Иванъ, Милевъ Милю, Митовъ Генко, Никифоровъ Стоянъ, х. Николовъ Иванъ, Николовъ Коста, Панайотовъ Станко, Паневъ Малинъ, Петевъ Вичо, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Петровъ Иванъ, Радоловъ Александъръ, Славовъ Кирилъ, Хитриловъ Александъръ, Христовъ Иванъ, Христовъ Кирко, Христовъ Тома и Чирпанлиевъ д-ръ Никола)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпуски на следнитъ народни представители:

На г. Георги Драгневъ — 4 дни;
На г. Кирко Цвѣтковъ Христовъ — 1 день;
На г. Добри Митевъ — 1 день;
На г. Цвѣтко Цвѣтковъ — 1 день;
На г. Кръстю Марковъ — 1 день;
На г. Добри Витановъ — 1 день;
На г. д-ръ Иванъ Бешковъ — 2 дена и
На г. Кирилъ Славовъ — 1 день.

Следва да се разреши отпускъ отъ Събранието на следнитъ народни представители, които сж се ползували вече съ по 20-дневенъ отпускъ презъ настоящата сесия, а именно:

На г. Христо Стояновъ — 1 день;
На г. Стефанъ Димитровъ — 4 дни и
На г. Георги Кулишевъ — 4 дни.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че е постѣпило питане отъ народния представител г. Никола Стамболиевъ къмъ г. министра на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ — относително дока въ Варненското пристанище.

Постѣпило е сѣщо питане отъ народния представител г. Илия Януловъ къмъ г. министра на търговията, промишлеността и труда — относно несвикването на Висшия съветъ на труда.

Тия питання ще бѣдатъ препратени на съответнитъ г. г. министри, за да отговорятъ.

Постѣпилъ е законопроектъ отъ Министерството на финанситѣ за измѣнение и допълнение на закона за данъка отъ имоти, придобивани по, безвъзмезденъ начинъ. (Вж. прил. Т. I, № 82)

Тоя законопроектъ ще бѣде раздаденъ на г. г. народнитъ представители и поставенъ на дневенъ редъ.

Пристѣпваме къмъ разглеждане на дневния редъ.

Понеже г. министърътъ на земледѣлието отсъствува, точка първа отъ дневния редъ ще остане да се разгледа въ следующето заседание.

Пристѣпваме къмъ втора точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за отстъпване отъ държавата

на нѣкои общини находящитѣ се въ землищата имъ минерални извори.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ поправкитѣ и прибавкитѣ, приети на второ четене)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ на трето четене законопроекта за отстъпване отъ държавата на нѣкои общини находящитѣ се въ землищата имъ минерални извори, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. I, № 57)

Пристѣпваме къмъ трета точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година — изложение на г. министра на финанситѣ.

Г. Марковъ (з. в): Искамъ думата преди дневния редъ, за да кажа нѣколко думи въ свръзка съ поставянето на дневенъ редъ законопроекта за бюджета.

Председателстващъ А. Христовъ: Имате думата.

Г. Марковъ (з. в): Г. г. народни представители! Народното събрание ще пристѣпи къмъ най-важната си задача — гласуване бюджета на държавата. Отъ друга страна, този важенъ въпросъ, тази голѣма задача на Народното събрание съвпада и съ единъ много важенъ моментъ, който страната преживява — страшната стопанска криза.

Нѣкой отъ сговориститѣ: (Казва нѣщо)

Г. Марковъ (з. в): Азъ моля отъ името на земледѣлската парламентарна група да се съгласимъ върху следното. Законопроектътъ за бюджета наистина се раздаде, обаче неговитѣ прибавки и досега не сж раздадени. Г. министърътъ ще направи своето изложение, обаче много добре ще бѣде — отъ полза ще бѣде за самата работа, която, както казахъ, е отъ такова голѣмо значение — да имаме предъ видъ всичкитѣ онѣзи приложения, които има къмъ бюджетопроекта, за да можемъ, когато г. министърътъ ще направи нуждното изложение, да имаме предъ видъ и онова, което ни се раздава; още повече, както знаете, че и самиятъ правилникъ предвижда, че всѣки единъ законопроектъ, а особено такива важни законопроекти, трѣбва да бѣдатъ предварително раздадени. Това едно.

Второ. Натоваренъ сѣмъ сѣщо така отъ парламентарната група на Земледѣлския съюзъ да помоля поне въ този важенъ моментъ да спазимъ постановленията на правилника за вътрешния редъ въ Народното събрание, относно действията на парламентарнитѣ комисии. Докато въ пленума не се изкажатъ представителитѣ на всички групи, не трѣбва бюджетарната комисия да започва разглеждането на бюджетопроектитѣ.

А. Пиронковъ (д. сг): Кога е било това и кѣде е било?

Г. Марковъ (з. в): Случвало се е по нѣкой законопроекти. Трѣбва да се изчака да се изкажатъ всички групи, и следъ дебатитѣ, които ще се развиятъ тукъ, следъ като се чуятъ мненията, които ще се изкажатъ тукъ, да се пристѣпи къмъ обсъждането на бюджетопроекта на държавата въ бюджетарната комисија.

Тия две искания права, и мисля, че тѣ ще бждатъ отъ полза за нашата работа и въ интересъ на правителството. Ако най-после бюджетопроектътъ е закѣнѣлъ, не е виновно Народното събрание, а най-малко е виновна опозицията за това. Другаде сѣ причинитѣ. Нека се изпълни поне тая формалностъ, която ще донесе едно по-правилно обсъждане на бюджетопроекта и едно по-целесъобразно разрешаване на всичкитѣ кредити, които правителството иска.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Азъ не знамъ за кои приложения говори г. Марковъ, обаче азъ смѣтамъ, че още въ днешното заседание всичко, което още не е раздадено, ще бжде раздадено.

Г. Марковъ (з. в): Има още два бюджета нераздадени.

С. Омарчевски (з. в): Три.

Министъръ В. Молловъ: И тѣ ще бждатъ раздадени, бждете спокойни. Тѣ сѣ бюджетопроекти на нѣкои министерства. Следователно, Народното събрание ще има всичката възможностъ най-обширно, най-обстойно да се занимае съ тѣхъ както въ пленума, така и въ бюджетарната комисија. Азъ мисля, че общото изложение по бюджетопроекта не се засѣга отъ туй, че въ момента на това изложение бюджетопроектитѣ на едно или две министерства не сѣ още раздадени, щомъ като общитѣ цифри на тия бюджетопроекти сѣ установени въ законопроекта за бюджета на държавата. По-важно е тукъ дали е внесенъ законопроектътъ за бюджета на държавата, а не е важно дали едно или друго министерство е внесло по-рано или по-късно своя бюджетопроектъ.

Колкото се отнася до разглеждането на бюджетопроектитѣ въ бюджетарната комисија, по този въпросъ ще говоря съ председателя на бюджетарната комисија, и вѣрвамъ, че на Народното събрание ще се даде всичката възможностъ по всички бюджети да се изкаже напълно.

Г. Марковъ (з. в): Добре. Искаме да чуемъ тая декларация, защото въ пресата се казва, че бюджетопроектитѣ щѣли да минатъ въ нощни заседания и щѣло да има нужда да бждатъ свършени не знамъ до кога. (Възгласения отъ сговориститѣ)

Министъръ В. Молловъ: Ако не се държатъ дълги речи, може да минатъ и безъ нощни заседания, но ако се говори повече, ще имаме и нощни заседания.

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля г. секретаря да прочете законопроекта за бюджета на държавата за финансовата 1930/1931 г.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. ст): (Прочита законопроекта изцѣло — вж. прил. Т. I, № 76) •

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Рѣдко единъ министъръ на финанситѣ е ималъ възможностъ да представя пети пѣтъ бюджета на държавата и да обяснява предъ Народното събрание финансовата си политика, както и да посочва нейнитѣ резултати. Рѣдко, обаче, сѣщо така, финансовъ министъръ е билъ въ положението да излага за пети пѣтъ нѣща, често пѣти вече излагани и да изтъква едни и сѣщи мѣхнотии, които трѣбва да преодолява за осъществяването на поставени и възприети отъ всички цели. За сетенъ пѣтъ азъ се спирамъ предъ Народното събрание върху редъ начала, редъ факти, за да подчертая отново разумността на следваната политика, нейната наложителностъ, нейната неизбежностъ, съ дълбокоото убеждение, че ние сме следвали правия пѣтъ и че България занаяпредъ ще следва него.

Азъ ще си позволя и днесъ да изложя предъ васъ моето разбиране по всички вълнуващи нашия народъ финансови въпроси, като ще моля да бжда извиненъ, ако се виждамъ принуденъ да повтора нѣкой данни и заключения, които

при много други случаи сѣмъ ималъ честта да излагамъ предъ почитаемото Народное събрание.

Преди всичко, азъ ще се спра върху представения отъ менъ проектъ за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година. Неговата външна форма, както и неговото съдържание, не се различаватъ отъ бюджетитѣ, които сѣмъ внасялъ презъ последнитѣ 4 години; нѣщо повече, не се различаватъ отъ бюджетитѣ, които сѣмъ внасяни въ Народното събрание отъ 1924 г. насамъ. Формата на нашия бюджетъ, неговитѣ подраздѣления по глави и по параграфи, не сѣ промѣнени, по едно съображение, споредъ мене, много важно и сѣществено, а именно, за да се запази възможността за сравнение съ миналото, следователно, всѣки единъ, който се посветява на занятия върху нашия бюджетъ, да може да дойде по-леко до известни справки, до известни изводи, до заключения.

По съдържание бюджетопроектътъ е стабилизиранъ и въ него напълно се очертава политиката на държавата. Азъ бихъ могълъ да приема за бюджета и друга форма, обаче дойдохъ до убеждението, че той би станалъ отъ това по-малко ясенъ. Въ други държави, и то въ повечето, бюджетътъ се представя въ много по-общи рубрики и народнитѣ събрания иматъ предъ себе си по-малко данни — даватъ се повече данни на бюджетарната комисија — за да могатъ да преценятъ и най-малкитѣ кредити, разходи и приходи, които се предвиждатъ въ бюджета.

Азъ искахъ заедно съ закона за бюджета да представя точна смѣтка не само за разходите на дадено ведомство, но и за приходитѣ, които то получава. До известна степенъ азъ бѣхъ получилъ много данни въ това отношение, но тѣ не можахъ да бждатъ провѣрени по начинъ такъвъ, щото да послужатъ за основа на единъ законодателенъ актъ, обаче азъ сполучихъ да премахна известни недостатѣци въ нашето съкровищно и смѣтководно положение. На нѣколко пѣти азъ сѣмъ се отнасялъ до Народното събрание, за да представя работата, която е извършена отъ Министерството на финанситѣ по нормализирането и уреждането на нашия бюджетъ и на нашето съкровище въ смѣтководно отношение. Вие си припомнете, че по-рано по нѣколко ведомства азъ сѣмъ наредилъ закриването на отдѣлни смѣтки, които сѣмъ давали възможностъ на разходи и евентуално на внасяне приходи, безъ да може всѣки пѣтъ да се упражни надлежната контрола върху постѣпващитѣ приходи и върху извършенитѣ разходи. Това се отнася за Дирекцията на държавнитѣ дългове, това се отнася за Министерството на външнитѣ работи, това се отнася и за редъ други ведомства, които въ миналото сѣмъ работили съ помощта на текущи смѣтки. Но най-вече сѣмъ законопроектъ, който ние разисквахме тукъ преди нѣколко заседания, за разрешаването на свръхсмѣтенъ кредитъ отъ 1.650.000.000 л., азъ сполучихъ да уредя окончателно смѣтководно положението на държавнитѣ съкровище, тѣй щото даннитѣ за съответнитѣ бюджетни упражнения да дадатъ една точна картина за действителнитѣ приходи и разходи. Но когато азъ внесохъ и защитихъ този законопроектъ, изключително формаленъ, за уреждането на смѣтководството, бѣхъ набеденъ, че съ него азъ оформявамъ разходи, които сѣмъ били направени въ последнитѣ две години и че сѣмъ искалъ единъ новъ кредитъ извънъ бюджетитѣ на страната отъ 1.650.000.000 л., който представлява единъ колосаленъ разходъ въ това тежко време, което преживява страната. И ако тази преценка излизаше отъ хора неграмотни, разбира се, тя можеше да бжде отмината безъ каквато и да е бележка, но тя се повтори въ нѣколко сериозни органи на печата, които искаха да направятъ сравнение между 1910 г., когато отпуснатитѣ подъ разписка суми били 43.000 златни лева, и сега, когато били отпуснати 1.650.000.000 л., чрезъ което ясно личеше желанието да се направи единъ укоръ, съ възможностъ този укоръ да бжде експлоатиранъ за долнитѣ цели на демагогията, предъ хора, които не познаватъ нашия бюджетъ въ минало и сегашно време. Когато сѣмъ този свръхсмѣтенъ кредитъ министърътъ на финанситѣ урежда финансовото стопанство, когато той урежда смѣтководното положение на държавата за минали години, най-малко би следвало той да бжде атакуванъ, че чрезъ това оформяване прави новъ разходъ, и да се вадятъ заключения, които по никой начинъ не биха могли да бждатъ извадени.

Тѣй че желанието ми да дамъ една по-голъма ясностъ не само на разходите по всички отдѣлни учреждения, но и на тѣхнитѣ приходи, ще трѣбва да се осъществи въ близкото бждеще, ако това се счита за необходимо. Въ бюджетарната комисија всѣко учреждение дава своитѣ данни, своитѣ сведения за положението си и, следователно, бюджетарната комисија винаги е въ състояние да има точна представа за полезността на дадено учреждение. Смѣтамъ, че едно обобщаване въ тая областъ би било отъ

полза и, следователно, въ близкото бъдеще и това ще стане.

Сега, ще ми позволите да премина направо към характеристиката на бюджета, който внасямъ. Най-напредъ ще се спра върху неговата приходна частъ.

Приходите на държавата за 1930/1931 г., тъй както тѣ сѣ предвидени въ представения отъ менъ законъ за бюджета, могатъ да се нарекатъ стабилизирани; тѣ сѣ установени не само като сѣ имали предъ видъ срѣднитѣ приходи презъ предшествуващитѣ 3 години, което правило възприема и финансовата наука, но тѣ сѣ корегирани и споредъ приходитѣ на текущата бюджетна година, която свърши преди два дена. Следователно, приходитѣ, които ние предвиждаме, сигурятъ на възможнитѣ, допустимитѣ постѣпления. Азъ съмъ действувалъ сѣ най-голяма предпазливостъ, и тая предпазливостъ азъ ще изложя предъ васъ. Даннитѣ и предвижданията, които азъ поставямъ въ приходния бюджетъ на държавата, могатъ всѣки моментъ да бъдатъ проверени и проверката ще докаже, че Финансовото министерство е било много внимателно въ предвижданията на приходитѣ.

Първата глава, както въ миналото, тъй и сега, се отнася за прѣжитѣ данѣци. Отъ сравнението, което можете да направите, ще се убедите, азъ правя едно съвършено нормално, редовно и оправдано увеличение на приходитѣ отъ прѣжитѣ данѣци, което увеличение, по своята незначителностъ, ще трѣбва да обрне вашето внимание. Приходътъ отъ поземелния данѣкъ е оставенъ въ сѣщия размѣръ, както миналата година; приходътъ отъ данѣка занятие, сѣ огледъ на оценкитѣ, които сме правили въ Финансовото министерство, е предвиденъ сѣ едно незначително увеличение отъ 10.000.000 л.; приходътъ отъ допълнителния данѣкъ върху общия доходъ е предвиденъ въ сѣщия размѣръ; приходътъ отъ данѣка върху дружествата е намаленъ сѣ 5.000.000 л., сѣ огледъ на постѣпленията отъ този данѣкъ презъ миналото бюджетно упражнение; приходътъ отъ данѣка върху сградитѣ сѣ предвижда въ сѣщия размѣръ, макаръ че самиятъ данѣкъ е увеличенъ, защото, както знаете, голяма частъ отъ него отива въ полза на общинитѣ; приходътъ отъ данѣка върху увеличенитѣ печалби презъ време на войната остава въ единъ малѣкъ размѣръ. Това е данѣкъ, сѣ който се ликвидира и за въ бъдеще нѣма да имаме постѣпления по него. Данѣкътъ върху овцитѣ и козитѣ е предвиденъ сѣ едно намаление; данѣкътъ за освобождаване отъ редовната трудова повинностъ е предвиденъ сѣ едно увеличение. Сѣ огледъ на това, че миналата година сѣ постѣпили 76 милиона, тази година азъ предвиждамъ да постѣпятъ 75.000.000 л. Военниятъ данѣкъ, който въ миналото се е събиралъ сѣ голямѣ мъжнотии, сѣ огледъ на новия законъ за военния данѣкъ, който се прие отъ Народното собрание презъ изтеклата година, е предвиденъ сѣ едно незначително увеличение отъ 10.000.000 л. И най-сетне данѣкътъ отъ имотитѣ, придобити по безвъзмезденъ начинъ, е предвиденъ въ сѣщия размѣръ.

Срещу приходитѣ, предвидени да постѣпятъ отъ прѣжи данѣци 920 милиона лева за миналата година, азъ предвиждамъ за тази година 942.000.000 л. — едно съвършено незначително увеличение.

По отдѣлнитѣ параграфи на тия приходи азъ съмъ длъженъ да ви дамъ известни освѣтления, за да се увѣрите, че съмъ билъ скромненъ въ своитѣ предвиждания и не съмъ желалъ да предвиждамъ по-голямѣ цифри.

Миналата година Министерството на финанситѣ направи едно ново разхвърляне на поземелния данѣкъ. Това ново разхвърляне на поземелния данѣкъ, което дава сѣщата цифра, 350.000.000 л., каквато бѣ предвидена миналата година, по отношение на облога не представлява нѣкаква нова тежестъ въ нашата страна. Азъ тукъ имамъ таблица за срѣдния данѣкъ на декаръ на земитѣ, горитѣ и лозята тъй, както той сега е предаденъ и се предава за постепенно събиране. Вие ще се увѣрите отъ таблицата, че срѣдниятъ облогъ на декаръ земя у насъ е 7 л. Максималниятъ облогъ е въ Стара-Загора — 10'85 л., въ Нова-Загора — 10'39 л., въ Чирпанъ — 9'23 л., въ Велико-Търново — 9'30 л. — да не чѣта всичкитѣ околии — срещу които имаме въ Анхиало — 5'89 л., въ Айтосъ — 5'95 л., въ Василико — 5'52 л., въ Елхово — 5'05 л., въ Карнобатъ — 6'25 л., въ Котелъ — 4'70 л., въ Берковица — 4'37 л., въ Горна-Джумая — 4'61 л., въ Петричъ — 5'08 л., въ Егри-Дере — 4'04 л., въ Дювлякъ — 4'01 л. Азъ ви поменавамъ само максималнитѣ и минималнитѣ облози, които се отнасятъ до земитѣ.

Всички ще признаете, че 7 л. срѣдно на декаръ земя прѣкъ данѣкъ не представлява отъ себе си нито едно увеличение на данѣка, нито нѣкаква особена тежестъ.

По отношение на горитѣ имаме едни облози съвършено малки, съвършено нищожни, които стигатъ нѣкъде до 30—40 ст. срѣдно на декаръ. Максималниятъ облогъ е 1'25 л., който сѣщо тъй не представлява отъ себе си една голяма тежестъ. Ако ви интересува, мога да ви кажа по околии какъ върви: Бургазъ — 1'16 л., Анхиало — 1'17 л., Василико — 1'14 л., тамъ има повече гори, Пещера — 1'12 л., Годечъ — 0'33 л., гр. София — 1'50 л., Стара-Загора — 1'25 л. Въ всички останали околии данѣкътъ е въ стотинки, т. е. подъ единъ левъ.

По отношение на лозята, като вземете максималния облогъ, който се предвижда при облагането за миналата година, имаме въ Бургазъ 27'97 л., въ Анхиало 27'97. Отъ тамъ нататъкъ имаме: Радомиръ — 5'99 л., Мостанлъж — 5'59 л. — съвършено нищожни облози. Така че срѣдно облогътъ на декаръ лозе е около 22 л. Вие ще признаете, че този облогъ не представлява отъ себе си нѣкаква особена тежестъ.

Тѣй че за поземелния данѣкъ, който интересуваше извънредно много населението, азъ мога да кажа само едно — че Министерството на финанситѣ е напълно запазило линията на пълната умѣреностъ и че той не представлява отъ себе си никакво увеличение, а по своя размѣръ трѣбва да се счита дори за твърде низѣкъ.

Другояче стои въпросътъ сѣ данѣка сгради. Данѣкътъ сгради, който сѣщо тѣй интересува извънредно много нашето население, споредъ системата, която биде въведена сѣ последния законъ за опредѣляне данѣка върху сградитѣ, представлява отъ себе си едно увеличение — увеличение сѣ огледъ на новитѣ оценки, които сѣ били направени. При изработването на този законопроектъ азъ мислѣхъ да следвамъ системата, която бѣ възприета преди нѣколко години и старитѣ емлячни оценки да увеличи 8 пѣти, като оставя сѣщия размѣръ на данѣка, както той е билъ опредѣленъ по-рано. Въ Народното собрание, обаче, се възприе друга система — да се пристѣпи къмъ реалната оценка на сградитѣ, като се намали на половина данѣка за 5-тѣ години, които следватъ отъ тая оценка. Споредъ оценкитѣ, които сега сѣ извършени и срещу които има едно незадоволство — главно и почти изключително въ града София и то за централната ѣ частъ — азъ мога да ви дамъ следнитѣ резултати по околии: сградитѣ въ Бургазка околия сѣ оценени за 1.898.115.865 л.; Елхово — 438.000.000 л.; Карнобатъ — 573.000.000 л.; Ямболъ — 804.000.000 л. Всичко за Бургазкия окръгъ 5.221.793.733 л.

Варна за 2.304.000.000 л.; Провадия — 1.006.000.000 л. Всичко за Варненския окръгъ — 3.310.000.000 л.

Видинъ за 1.017.000.000 л.; Ломъ — 1.391.000.000 л. Всичко за Видинския окръгъ — 3.132.070.000 л.

Г. Марковъ (з. в): А другитѣ околии?

Министъръ В. Молловъ: Ако желаете и за тѣхъ мога да ви дамъ данни. Бѣлоградчикъ за 370.000.000 л.; Кула — 417.000.000 л. Врачански окръгъ. Въ околия Враца за 807.000.000 л.; Бѣла-Слатина — 797.000.000 л.; Берковица — 267.000.000 л.; Орѣхово — 1.549.000.000 л. — повтарямъ, това се отнася и за околитѣ, а не само за градоветѣ — Фердинандъ — 573.000.000 л., или всичко въ Врачанския окръгъ сѣ оценени за 3.996.000.000 л.

Въ Петричкия окръгъ сѣ оценени за 1.250.815.000 л.; Кюстендилски окръгъ — за 1.648.078.000 л.; Мостанлийскиятъ окръгъ — 1.241.000.000 л.; Пловдивския окръгъ — за 7.533.704.000 л. Ще ви интересува сигурно и гр. Пловдивъ. Сградитѣ тамъ сѣ оценени за 4.387.233.500 л. Плѣвенскиятъ окръгъ — Плѣвень сѣ околията — 1.988.000.000 л. — изцѣло окръгътъ 4.186.180.017 л. Гр. Русе — 3.198.396.956 л.; Разградъ сѣ околията — 1.192.000.000 л.; цѣлиятъ окръгъ — 4.932.426.556 л.; София — само гр. София — 13.946.613.000 л.; Софийскиятъ окръгъ безъ града — 2.606.000.000 л.; Годечъ — 110.000.000 л.; Орхане — 278.000.000 л.; Самоковъ — 674.000.000 л.; Трънъ — 247.000.000 л.; всичко Софийскиятъ окръгъ — 4.126.000.000 л.; заедно сѣ града София — 18.000.000.000 л. Стара-Загора — 1.379.515.000 л.; заедно сѣ Казанлъкъ, Нова-Загора, Чирпанъ, околитѣ и градоветѣ — 3.742.478.000 л. В. Търново сѣ околията — 1.490.672.000 л.; Горна-Орѣховица — 1.628.018.000 л.; Габрово — 697.000.000 л.; Дръново — 454.000.000 л.; Елена — 347.000.000 л.; Севлиево — 634.000.000 л.; Свишовъ — 935.000.000 л. Цѣлиятъ Търновски окръгъ — 6.187.049.576 л.; Хасково — 871.000.000 л. сѣ околията; само градътъ София представлява отъ себе си едно цѣло; Хасковскиятъ окръгъ — 2.235.855.000 л. Шуменскиятъ окръгъ, за Шуменъ и околията — 1.728.084.000 л.; Ески-Джумая — 587.000.000 л.; Османъ-Пазаръ — 266.000.000 л.; Попово — 607.000.000 л.; Преславъ — 423.000.000 л. — всичко 3.613.439.000 л.

Азъ бихъ могълъ да ви посоча следната обща цифра за България: градове — 92, села — 4.219; следователно, всичко населени мѣста, сградитѣ въ които сѣ били оценени чрезъ надлежнитѣ комисии — 4.311. Броятъ на данъкоплатцитѣ е 1.010.241. Броятъ на оцененитѣ сгради и празни мѣста — 1.957.278; обща стойностъ на оцененитѣ сгради въ левове 70.773.404.384. Ако данъкътъ би билъ събиранъ презъ 1929/1930 г., следователно, въ неговия нормаленъ размѣръ, той би представлявалъ отъ себе си една обща сума отъ 138.988.875 л. За финансовата 1928/1929 г. общата стойностъ на тѣзи сжщитѣ имоти е била 6.188.956.420 л.; двойниятъ данъкъ, следователно, за 1928/1929 л. би билъ 77.787.774 л.

Отъ това вие виждате, че оценката на сградитѣ тѣй, както тя е направена по надлежния редъ споредъ закона, представлява отъ себе си една доста крупна цифра, следователно, напълно е оправдателно намалението на данъка въ течение на петъ години наполовина, за да може облогътъ да бѣде по-търпимъ. Срещу така опредѣления данъкъ азъ вписвамъ въ бюджета едва една сума отъ 30.000.000 л., защото останалата частъ постѣпва за общинитѣ, които следъ нѣколко години ще иматъ отъ данъкъ сгради единъ съвършено сигуренъ приходъ.

По отношение на данъка занятие азъ предвиждамъ едно увеличение съ огледъ на неговото развитие. Но веднага трѣбва да отбележа, че въ данъка занятие съ системата, която биде въведена въ него отъ 1924/1925 г. насамъ, се отбелязватъ известни слаби страни. Броятъ на данъкоплатцитѣ, които плащатъ допълнителенъ данъкъ върху приходитѣ, е сравнително малъкъ. Има около 5.000 заявления — нѣколко стотинъ повече, нѣколко стотинъ по-малко. Азъ не мога да ви дамъ окончателни данни за цѣла България въ днешния день, защото декларациитѣ сѣ подадени едвамъ въ края на месецъ мартъ, преди 2—3 дни, обаче общото имъ число е между 5 и 6.000. По-големата частъ отъ данъкоплатцитѣ, които плащатъ такъвъ допълнителенъ данъкъ, намираме въ срѣдата на съсловия, които иматъ опредѣлени, предварително фиксирани и нескриваеми приходи. Колкото се отнася за други случаи, установяването на приходитѣ по декларации срѣща известни затруднения и е възможно Финансовото министерство по въпроса за данъка върху приходитѣ да премахне тази слаба страна съ нѣкакво измѣнение на закона, както по всѣка вѣроятностъ ще трѣбва да бѣде измѣненъ и законътъ за сжщия този данъкъ по отношение на занятитѣ.

По отношение на другъ единъ прѣкъ данъкъ, данъкътъ върху наследствата, преди малко се раздаде въ Народното събрание проектътъ, който азъ изработихъ преди нѣколко време и който има за целъ да освободи и да облекчи значителна частъ отъ нашето население отъ данъкъ върху наследствата. Облекчението ще засегне прѣкитѣ роднини, следователно, децата; ще засегне главно селскитѣ стопанства. Съ това азъ мисля, че ще внесе една справедлива поправка на онова увеличение на данъка върху наследствата, което се направи презъ 1920 г. Но този въпросъ ще обсъждаме, когато бѣде сложенъ на дневенъ редъ законопроектътъ, и ще ви дамъ по него пълни, зчерпателни обяснения както тукъ, тѣй и въ финансовата комисия за оцѣни промѣни, които биха могли да се направятъ.

Върху другитѣ прѣки данъци азъ нѣма защо да спирамъ вашето внимание. Тѣ сѣ ви познати отдавна, по тѣхъ нѣма увеличение, освенъ на данъка за освобождаване отъ редовна трудова повинностъ и то не е чувствително увеличение, а съ огледъ на действителнитѣ постѣпления.

Преминувамъ къмъ косвенитѣ данъци. Косвенитѣ данъци и занаяредъ оставатъ главното перо на нашия приходенъ бюджетъ. Въ най-големъ размѣръ тѣ се съдържатъ въ § 11—1.200.000.000 л. отъ мита отъ вносни стоки и процентовъ сборъ. Отъ мита отъ износни стоки и процентовъ сборъ съ огледъ на закона, който прокарахъ преди кѣсо време, има намаление въ предвидения кредитъ — предвиждатъ се 40.000.000 л. Отъ 3% върху стойността на изнесенитѣ стоки, така нареченитѣ девизни удържки, не се предвижда кредитъ въ тазгодишния бюджетъ. Отъ магазинажъ, статистично право, пломби, такси и др. се предвижда пакъ кредитъ, но съ едно чувствително намаление отъ 25.000.000 л., съ огледъ на намаленията имъ, които ние направихме. Отъ акцизъ върху спирта предвиждаме, споредъ действителнитѣ постѣпления, 65.000.000 л. срещу предвиденитѣ 80.000.000 л. миналата година. Акцизътъ върху солта, съ огледъ на постѣпленията презъ миналата година, го предвиждаме съ едно увеличение — 330.000.000 л., срещу предвиденитѣ за 1929/1930 г. 305.000.000 л. и постѣпили въ действителностъ 324.000.000 л. Акциза върху материалитѣ, отъ които се вари ракия, го предвиждамъ съ едно намаление: вмѣсто 60.000.000 л., колкото е било предвидено да постѣпятъ презъ 1929/1930 г.,

азъ предвиждамъ за идната финансова година 45.000.000 л., пакъ съ огледъ на действителнитѣ постѣпления.

Отъ акцизъ върху виното — вмѣсто 60.000.000 л., предвиждамъ — 42.000.000 л.

С. Дръновски (з. в): По-добре да го премахнете.

Министъръ В. Молловъ Отъ игри за развлѣчение предвиждамъ 8.000.000 л., съ огледъ отмѣняването на закона за хазартнитѣ игри.

Данъкътъ върху фабрикувания тютюнъ (бандеролъ) и мурури си остава въ сжщия размѣръ — 760.000.000 л.

Отъ продажба на кибритъ има едно малко увеличение отъ 5.000.000 л. — отъ 110.000.000 л. на 115.000.000 л.

Отъ продажба на цигарени книги, бобини и карти за игра — едно намаление отъ 5.000.000 л. — вмѣсто 55.000.000 л. предвиждамъ 50.000.000 л.

Отъ патенти за правофабрикуване тютюневи издѣлия, захаръ, пиво, спиртъ, моторни кола и други — съ огледъ на постѣпленията, предвиждамъ едно увеличение отъ 3.000.000 л. — отъ 13.000.000 на 16.000.000 л.

Косвенитѣ данъци, както виждате, сжщо тѣй сѣ предвидени съ огледъ законитѣ, които сме прокарали и съ огледъ действителнитѣ постѣпления, които сме имали. По тѣхъ се предвижда едно нечувствително увеличение. Срещу предвидени да постѣпятъ до края на тая финансова година 2.818.000.000 л. — до 28 февруарий сѣ постѣпили 2.655.492.430-70 л. — за идната година азъ предвиждамъ да постѣпятъ 2.731.000.000 л. Следователно, имаме едно намаление.

По отношение на косвенитѣ данъци азъ съмъ длъженъ да кажа, че политиката, която ние сме следвали, е политика за намаление на тия косвени данъци, съ огледъ на добре установенитѣ интереси на нашето стопанство. Намаленията произхождатъ главно отъ следваната политика за премахване не само на износнитѣ мита, но и на всички други тежести върху нашия износъ. Съ туй считамъ, че ние следваме една политика, съвършено оправдана, за покровителствуване на нашия износъ и на нашия производител. Когато дойда до вноситѣ мита, тогава, съ огледъ на вноса презъ миналитѣ години, ще имамъ честта да ви изложа какъ разбирамъ положението, за да отговоря на известни искания, които се свързватъ и съ вноситѣ мита. За мене е важно сега да установя, че политиката, която сме следвали, е политика на покровителствуване на нашитѣ производителни класи, политика на облекчение на производителя и на засилване на нашия износъ.

Ц. Табаковъ (зан): Затова производителитѣ дойдоха до това положение днесъ — защото ги облекчихте!

Н. Стамболиевъ (з. в): Това е вече голѣма демагогия!

Ц. Табаковъ (зан): Тия, за които говорите, че сте ги облекчили, всички станаха просяци, ходятъ гладни, и хлѣба не могатъ да си изкаратъ.

Министъръ В. Молловъ: Е добре, да изоставимъ износнитѣ мита, г. Табаковъ, щомъ като не сте доволни отъ тия облекчения! Това е много лесна работа.

Ц. Табаковъ (зан): Вие ги премахнахте, но за индустриалцитѣ.

Министъръ В. Молловъ: Предложете да ги въведемъ наново, за да почувствуватъ производителитѣ по-големо облекчение!

Ц. Табаковъ (зан): Облекчихте голѣмитѣ индустриалци.

А. Пиронковъ (д. сг): Слушате, но не разбирате.

Министъръ В. Молловъ: Пакъ старитѣ приказки за спекуланти и т. н.! Износътъ ще стане отъ г. Цено Табаковъ — ядриститѣ! (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ)

По отношение приходитѣ отъ такси и берии азъ нѣма да изтъквамъ нѣкакви особени положения. Вие ще се увѣрите, че тия приходи се предвиждатъ изключително въз основа на установенитѣ постѣпления до края на м. февруарий 1930 г.

Мита сѣдебни и канцеларски и пр. — 67.000.000 л.; до края на м. февруарий сѣ постѣпили — 67.000.000 л.

Мита за издаване актове за право на собственост и пр. миналата година сѣ предвидени 58.000.000 л., а сега се предвиждатъ 57.000.000 л., съ едно намаление, поради намалението на постѣпленията.

Мита актови и други — миналата година сж предвидени да постъпят 13.000.000 л., а сега се предвиждат 17.000.000 л., значи, има едно увеличение с оглед на това, че постъпленията сж стигнали до този размър.

Такси за написване, регистриране, обезпечелства и пр. — също така се предвижда едно малко увеличение.

Такситъ по следващитъ параграфи се предвиждат така: по § 28 — остава същото; по § 29 — предвижда се едно малко увеличение; по § 30 — предвижда се едно малко намаляние; по § 31 — такси за преводи на разни документи — сж огледъ на постъпленията презъ миналата година, предвижда се едно малко увеличение. § 32 — приходътъ отъ данъка за борсовитъ операции остава въ сжщия размър.

Отъ берии, събирани отъ сждитъ-изпълнители — предвижда се едно увеличение.

Отъ гербовитъ марки — сж огледъ пакъ на увеличението въ постъпленията — предвижда се едно увеличение отъ 10.000.000 л. По останалитъ параграфи и не се предвиждатъ увеличения.

Тъй че по глава III, срещу предвиденитъ за миналата година 717.000.000 л. и срещу осъществени до края на м. февруарий 738.465.644 л., тази година азъ предвиждамъ постъпления отъ 751.000.000 л.

По глоби и конфискации — общо азъ предвиждамъ, срещу 93.000.000 л. за миналата година, 89.000.000 л., следователно, има намаляние.

Приходите отъ желъзницитъ. Приходите отъ желъзницитъ тази година сж предвидени само въ формата на амортизации на дълга на желъзницитъ къмъ българската държава за постройки и други материали, употребени отъ желъзницитъ, въ размър на 125.000.000 л., останалитъ приходи не се предвиждатъ. Бюджетътъ на държавнитъ желъзници сега има характеръ на единъ придаденъ бюджетъ, анексъ, и, следователно, както неговитъ приходи, така и неговитъ разходи ще се разглеждатъ отдълно.

Приходите отъ пошитъ, телеграфитъ и телефонитъ въ нѣкои параграфи иматъ намаляния, въ други иматъ увеличения.

Отъ такси за телеграми и телеграфни бланки и транзитъ има едно намаляние отъ 5.000.000 л.

Приходите отъ пощенскитъ марки и такси оставатъ въ сжщия размър.

Приходите отъ такси за подадени и получени вътрешни и международни ценни и обикновени пратки оставатъ въ сжщия размър.

Приходите отъ телефони и транзитъ се предвиждатъ съ увеличение, предъ видъ увеличението на телефонната мрежа — предвиждатъ се въ размър на 110.000.000 л.

Приходите отъ полу-проценти и лихви отъ спестовната каса сж предвидени въ размър 7.000.000 л.

Другото перо, което би могло да ви интересува отъ нашия приходенъ бюджетъ, това е перото за приходитъ отъ държавни имоти, капиталы и стопанства. Азъ тамъ пакъ съмъ предвидѣлъ съвършено малка промѣна, сж огледъ на действителнитъ постъпления презъ миналото бюджетно упражнение. Ще ви изтъкна само параграфитъ, по които азъ предвиждамъ малки намаляния.

Има намаляния въ параграфа приходи отъ земледѣлскитъ училища, параграфа за приходитъ отъ продажба на земледѣлски произведения, разплоденъ и негоденъ добитъкъ.

Приходите отъ мината „Перникъ“ се предвиждатъ тази година въ сжщия размър — 65.000.000 л.

Има едно намаляние въ приходитъ отъ Държавната печатница.

Има едно увеличение въ параграфа приходи отъ продажба на трѣби и други материали на общинитъ, съгласно операцията, която е извършена отъ Министерството на благоустройството и общественитъ сгради чрезъ раздаването въ кредитъ на водопроводни трѣби, и, следователно, очакваме постъпления на суми отъ това перо.

Приходите отъ Българската народна банка се предвиждатъ съ едно увеличение, което само по себе си е ясно.

Приходите отъ Дирекцията на трудовата повинност се предвиждатъ съ едно малко намаляние.

Приходите по § 65 — „Разни, отъ продажба на стари пощенски марки и отъ градски общини за погашение лихви и др. за заеми“ се предвиждатъ съ едно увеличение, сж огледъ постъпленията до края на м. февруарий, които сж били 78.000.000 л., сега предвиждаме 80.000.000 л.

Приходите за заплати на учителитъ се предвиждатъ съ едно увеличение — предвиждатъ се 485.000.000 л., тъй, както тѣ сж се осъществили въ течение на миналата година.

Останалитъ пера не представляватъ отъ себе си голѣмъ интересъ. Едно крупно перо сж приходитъ по гл.

X — приходи отъ сключени бюджети, въ които постъпватъ суми, които не сж могли да бждатъ събрани въ течение на предвидения срокъ и които постъпватъ по перото „Остатѣи отъ суми, отпущнати по сключени бюджети“. Миналата година сж постъпили 200.000.000 л., ние очакваме да получимъ 226.000.000 л. Ако се вгледате подробно въ параграфитъ на тази глава, вие ще видите, че общо сж постъпили до 28 февруарий т. г. 396.000.000 л., въпрѣки че сж били предвидени 200.000.000 л.

За фондовитъ постъпления, които представятъ отъ себе си параграфитъ отъ 70-ти нататъкъ, азъ сега нѣма защо да се спирамъ, защото тѣ представятъ отъ себе си специфични приходи и служатъ за покриване на съвършено опредѣлени, специфични разходи, и то споредъ правилото, че не може да бждатъ разходвани суми извънъ действителнитъ постъпления по тия пера.

Съ туй азъ ви посочвамъ каква е характеристиката на нашия приходенъ бюджетъ. И вѣрвамъ, че отъ това, което азъ досега ви изложихъ, вие ще се увѣрите, че той въ чувствителна степенъ се явява стабилизиранъ. Веднага може да ми се отговори, че постъпленията презъ течение на миналата година по известни параграфи отъ нашия бюджетъ сж посочили известни намаляния. Тия намаляния азъ съмъ преценявалъ също така сж огледъ на възможнитъ предвиждания, и когато дойда по-нататъкъ на сключването на бюджетитъ, азъ ще ви посоча съответнитъ цифри, за да се убедите, че и въ тоя случай Министерството на финанситъ не се е отдало на единъ прекаленъ оптимизъмъ и че то е търсило да установява ония приходи, които то действително очаква, че ще могатъ да бждатъ събрани.

По отношение на разходите. Ние имаме по отношение на разходите едно чувствително разногласие и недоразумение. Азъ заставамъ едно становище, откакто имамъ честта да бжда министъръ на финанситъ, но често чувамъ и други разбирания, и други искания, върху които ще се спра също така подробно.

Разходите на нашия държавенъ бюджетъ, така, както тѣ сж представени, сж изключение на разходите по фондовитъ, също така въ голѣма степенъ иматъ единъ установенъ, стабилизиранъ характеръ. Вие можете да проверите по закона за бюджета сумитъ, които азъ съмъ предвидѣлъ, да ги сравните съ сумитъ, които сж предвиждани въ миналитъ години, особено въ предшестващата 1929/1930 финансова година, за да се увѣрите, че нашиятъ разходенъ бюджетъ съдържа въ голѣма степенъ пера, които иматъ вече единъ характеръ — нѣма да кажа неизмѣняемъ — но установенъ и стабилизиранъ. Преди всичко, това се отнася за най-крупното перо на нашия разходенъ бюджетъ — за държавнитъ дългове. Държавнитъ дългове въ представения вамъ бюджетопроектъ представлятъ едно намаляние сж огледъ на онова, което биде придобито чрезъ уреждането на репарационния въпросъ и невнесането на известни суми, които ние би трѣбвало да внесемъ по известни задължения, които съ спогодбата въ Хага сж отгнени. Обаче бюджетътъ на държавнитъ дългове представя отъ себе си една доста крупна, най-крупната сума. Дали тази сума сега би могла да бжде намалена? Съ много малки изключения, азъ не вѣрвамъ, че нѣкой отъ г. г. народнитъ представители би се усъмнилъ за единъ моментъ, че ние бихме могли произволно да намаляваме разходите по бюджета за държавнитъ дългове.

По отношение на персонала. Тоя бюджетъ е единъ отъ малкитъ, и съкращенията въ него не могатъ да дадатъ никакви особени резултати. Той съдържа задължения къмъ странство и къмъ вътрешнитъ консолидирани и неконсолидирани заеми; той съдържа задълженията по пенсионния фондъ и по пенситъ, които се изплащатъ отъ държавата. За тѣхъ ние ще говоримъ по-сетне, но както единитъ, така и другитъ представятъ отъ себе си сега нѣщо установено и, ако има въ бждеще известни увеличения, то тия увеличения ще следватъ онзи темпъ, който е предвиденъ въ установенитъ договори, който, следователно, не може да бжде промѣненъ, освенъ ако ние бихме били поставени въ невъзможностъ да изпълняваме нашитъ задължения — нѣщо, което азъ не мога да допустна въ никой случай.

По отношение на Военното министерство азъ не вѣрвамъ вие да имате какво-годе съмнение, че разходите, които се предвиждатъ по него, сж разходи преценени твърде внимателно, и че по това ведомство съкращения на общата сума, която е предвидена на 1.087.000.000 л., не могатъ да станатъ.

Друго голѣмо ведомство, което иска също така извънредно голѣми разходи, е Министерството на народната просвѣта. Министерството на народната просвѣта е стигнало сумата 920—930 милиона лева. Азъ нѣма да говоря за отдѣлни милиони, но цифрата 900 милиона лева е нор-

малната цифра за това ведомство, и има една непрекъснатата тенденция на увеличение, на нарастване на тия разходи. Тая тенденция се дължи на системата, която е одобрена от всички — на задължителното първоначално образование. За тая година се предвижда едно нарастване на учениците в първоначалните училища с около 60 хиляди. Естествено е, че срещу такова нарастване на учениците, върви и нарастването числото на учителите в първоначалните училища. Ние правихме голъми усилия да съкращаваме всичко онова, което би могло да се съкрати, но веднага аз ще отбележа, че без една коренна реформа, ако такава би могла да стане — аз подчертавам това условие — ние не бихме могли да намаляваме, ние бихме били задължени да увеличаваме разходния бюджет по Министерството на народната просвета. В това министерство от дълго време се проучва една основна реформа. Въ какъв смисъл тя ще се изрази, аз не бих могъл да ви кажа. Аз не зная още проекта на министъра на народната просвета. Знам само неговите мъжнотии в уреждането на този въпрос и знам от него, че тая реформа надали ще доведе към намаляване на разходите.

По тоя случай аз съм дължен да обърна вашето внимание върху тоя извънредно важен, извънредно тежък за държавата въпрос. Ако ние продължаваме да увеличаваме бюджета за народната просвета в същия размер, както това увеличаване се очертава чрез нарастването числото на учениците, несъмнено е, че ще трябва да се примирим с мисълта за увеличение на разходите за народната просвета. И в тая област, с оглед и на професионалното образование, което се намира под ведомството на Министерството на търговията, може би ще е възможно да бъдат извършени някои коренни реорганизационни реформи, но, докато те не бъдат извършени, разходите по тоя бюджет не могат да се считат, че са разходи ненормални, напротив — разходите съответствуват на това положение, въ което се намира нашето образование и, следователно, нашата държава с системата, която е възприела, ще трябва да ги понася.

По другите бюджети аз бих могъл по-малко да говоря. Ще обърна вниманието ви само върху някои от тях. Бюджетът на народното здраве и сега е представен с известно увеличение, защото грижите за народното здраве представят от себе си също тъй една от важните, съществени задачи на държавното управление. Увеличението, което вие ще съгледате въ тазгодишния бюджет, се дължи главно на откриването три нови болници въ така наречените нови земи и на увеличаването леглата въ болниците въ земетръсната област. Но тия увеличения се дължат и на системата, която биде възприета чрез последния закон за упазване на народното здраве, който целеше да създаде по-голяма здравна помощ за населението, да усилва грижата за хигиена на населението, да усилва грижата за хигиена на населените места. Това, безспорно, изисква известно увеличение на разходите.

По други ведомства, и то много съществени и важни, аз се държа въ онзи предпът, въ които сме се държали въ предшестващите няколко години, макар че интересът на тия ведомства също тъй изискват едно увеличение на разходите. Аз ще помена само — защото ще се върна на този въпрос — на първо място Министерството на земледелието, което, върпки фондовите, които са прибавени към него, с голяма мъжа може да разрешава онзи задачи, които то си поставя за повдигането на българското земледелие. Аз съм дължен да обърна вниманието ви и върху Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството, което има грижа за построяване шосейната мрежа въ България и което не разполага с достатъчно средства, за да може да разреши тая толкова наложителна, толкова съществена задача на държавното управление.

Да не говоря за другите ведомства, бюджетите на които, повтарям, остават приблизително въ същите размери, които могат да се съкращават с 5% или с 7%, с оглед необходимостта на бюджетното упражнение, но които не съдържат въ себе си ония големи културни разходи, каквито посочих за предшестващите две министерства.

По отношение на този разходен бюджет, който въ представения вам проект е посочен въ размер на 6.917.800.000 л., по редовния бюджет, обаче — защото 479.000.000 л. са по фондовите, а 6.437.850.000 л. са по отношение на този бюджет — има мнение, че той би могъл да бъде съкратен много по-чувствително, отколкото аз съм успял, Министерският съвет е успял да го съкрати. Въ срѣдата на нашия народ се разправя, че бюджетът може — без да се прецизира кое — да се

намали с един милиард и половина, най-малко с един милиард. Същата тази претенция аз съм чувал нееднократно и от трибуната на Народното събрание от оратори, които са посветени твърде добре въ нашите финансови въпроси. И аз съм си задавал за задача всяка година, при преглеждането на бюджетите, при бюджетните упражнения и при съставянето новите бюджети, да постигна възможните съкращения въ разходите на бюджета. Но трябва да ви кажа и сега, както ви излагах въ моите предишни обяснения, че, върпки всички усилия, които управлението прави за най-възможни съкращения и икономии, аз не бих могъл да предвидя, че едно подобно съкращение е възможно. Защо? Защото, както ви казах преди малко, ние имаме и по отношение на разходната част на бюджета, поне на крупните ведомства, вече една стабилизирана система, едни установени разходи.

Колкото се отнася до другите министерства, икономията, които биха могли да бъдат добити, с икономии, които достигат 3—4—5—7%, които при всяко едно бюджетно упражнение биха могли да бъдат осъществени, особено при един строг контрол върху исканите разходи въ време на бюджетното упражнение.

Какви пътища биха могли да се посочат за едно по-голямо съкращение на разходния бюджет? По този въпрос ние сме говорили твърде често. Аз съм излагал нееднократно пред Народното събрание същата тази въпрос и сега съм принуден отново да обърна вашето внимание върху него.

Върху какво се е простирала моята съкратителна ръка — прочутите вече ножици? Към веществените разходи — ме обвиниха мнозина — не към персоналите. Съкращенията са се отнасяли както към персонални разходи, така и към веществени разходи. Но когато се говори за чувствителни намаления, обикновено се говори за чувствителни намаления на персонала. И аз съм бил подсъщан за едно задължение, което съм поемал и което постепенно осъществявам — за едно постепенно, но разумно съкращение броя на нашите държавни служители. При разглеждането на свръхсметния кредит аз ви посочих данните за броя на нашите държавни служители. Мога да ви повторя тия числа:

През 1923/1924 г. числото на държавните служители е било 86.202; през 1924/1925 г. — 86.886; през 1925/1926 г. — 82.385; през 1927/1928 г. — 82.634; през 1928/1929 г. — 81.156; през 1929/1930 г. — 80.966.

Г. Марковъ (з. в): Въ това число войската влиза ли?

Министър В. Молловъ: Не, не влиза — това именно щях да кажа.

А. Пиронковъ (д. сг): Само доброволците не влизат, а офицерите и подофицерите влизат.

Министър В. Молловъ: Да. — Въ броя на служителите през тези години влизат служителите по разните ведомства, за които има общ кредит, броят на които ежегодно се намалява, било като се предвиждат дължностите им въ обяснителните таблици, било като се съкращават. Въ броя на служителите през тия години не влизат доброволците по Министерството на войната, макар да получават заплата. Въ броя на служителите при Военното министерство влизат и подофицерите, които въ настоящата таблица се вземат като държавни служители.

Но да ви съобща броя на служителите. При Народното събрание има 51. При Министерския съвет — 11. При Върховния административен съд — 31. При Дирекцията на държавните дългове — 128. При Върховната сметна палата — 101; те са съкратени с 31 души по сравнение с 1925/1926 г. При окръжните сметни палати — 354, когато през 1925/1926 г. са били 424. При Министерството на въшните работи остават 357 служители, когато през 1926/1927 г. са били 411. При Българската православна църква има 47 служители, срещу 56 през 1923 и 1924 г. При Министерството на вътрешните работи и народното здраве има 7.910, когато през 1927/1928 г. са били 7.905, а през 1926/1927 г. — 9.074. Въ това число са влизали и митнишките стражари, които сега са отнесени към Министерството на финансите. При Главната дирекция на народното здраве през 1923/1924 г. е имало 2.649 служители, а през 1929/1930 г. — 2.043. При Министерството на народната просвета през 1923/1924 г. е имало 23.876, качват се през 1924/1925 г. на 24.559, през 1925/1926 — 23.732, през 1926/1927 г. — 21.420, а сега са 22.763. Министерството на финансите е имало през 1923/1924 г. 6.475 служители; а през 1929/1930 г. — 4.116. Министер-

ството на правосъдието е имало 3.830 служители през 1923/1924 г., а сега има 3.752. Министерството на войната е имало 5.632, 6.904, 7.892 през 1926 г., а сега има 6.546, заедно с подофицерите. Министерството на търговията, промишлеността и труда е имало 2.298, а сега има 1.130. Министерството на земледелието и държавните имоти има едно увеличение в броя на служителите си — от 3.917 по-рано, сега има 4.166. Министерството на благоустройството е имало 2.292 служители, а сега има 2.648 — има едно увеличение. Дирекцията на трудовата повинност е имала 1.942, а сега има 1.154. Министерството на железниците е имало 18.778, а сега — 17.481. Дирекцията на пощите, телеграфите и телефоните е имала 5.489, а сега — 5.510. Дирекцията на въздухоплаването има 334 служители, срещу 146 по-рано и по изпълнение договора за мир има 10 служители, срещу 12 по-рано. Това е числото на нашите държавни служители по отделните ведомства.

От тези цифри вие ще извадите заключението, че числото на държавните служители постепенно намалява, но в известни ведомства то е нарастало с малък брой, с оглед на задачите, които тези ведомства са си поставили за осъществяване.

Тъй че, това числено положение на нашето чиновничество по този начин става съвършено ясно. Тенденцията на намаляване е очертана. Но, ако се предави едно формално искане, да направя едно съкращение глобално от 10%, от 20% на нашите чиновници, аз не мога да кажа, дали ние с едно такова намаляване не бихме извършили едно пакостно дело на дезорганизация в нашите държавни служби. Съ други думи, числото на чиновниците ще трябва да бъде намалявано с оглед на онзи реформи, които се извършват в тази област. За тази цел аз съм предприел необходимите проучвания по всички ведомства, които, поради своята сложност, не могат да бъдат довършени в едно кратко време, но които са вече на привършване и които несъмнено ще поведат към проучване на друг един въпрос — въпроса за една обща реорганизация на нашата държава, който значително надминава пределите на моето ведомство.

К. Манолов (зан): Г. министре! Във това число влизат ли надничарите, които получават заплата от няколко мѣста?

Министър В. Моллов: Вие, г. Манолов, сте ги намѣрили и ги броят на няколко мѣста! Ето едно съкращение, което може веднага да се направи и, както виждате, аз го правя въ закона за бюджета. Тъй че нѣма защо да се прави духовитост, г. Манолов. Аз ви прочетохъ забележката, че се предвиждат щатни длѣжности и че се посочват числата на тези, за които има общи кредити, т. е. надничарите, а знаете, че един чиновник не може да бъде същевременно и надничар.

Тази обща реорганизация на държавата представя от себе си една твърде сложна задача, една толкова сложна задача, щото аз не зная дали ние бихме могли да я разрешим, без да засегнемъ нашия основен законъ.

Аз бих могъл да ви нахвърля няколко мисли, бих могъл да ви посоча известни идеи, за които се говори, но които, щом дойдат до осъществяване, веднага трѣбват една непрекъсната, една пасивна и една твърде силна активна съпротива. Аз ви говоря за народната просвѣта. Можемъ ли, при увеличение числото на учениците, които са задължени да посещават училищата, да мислимъ за намаляване числото на училищата и числото на учителите? Може да се направи една реформа — и тя е на път да се направи: да се координира общото образование съ профессионалното образование.

Но вие сами знаете, г. г. народни представители, предъ нашето население и тукъ, въ срѣдата на Народното събрание, каква тежка задача е закриването на едно създадено вече учреждение. Аз съм бил докладчикъ на закона за народната просвѣта въ 1908 г. и съм вземалъ живо участие въ развитието на просвѣтното дело на нашата страна. Аз зная, че оттогава насам — а тогава се предвиждаха по една мъжка и една девическа гимназия въ окръгъ, при съществуващи петокласни училища — има непрекъснато и постоянно поемане отъ държавния бюджетъ разходите по издръжката на общински гимназии, на общински училища. Петокласните училища са станали гимназии, общинските гимназии са станали държавни — всичките постепенно, една по една, отиват въ държавния бюджетъ. Преди няколко дни при мене идва една делегация отъ един градъ въ Северна България и друга една отъ Източна България, едната и другата съ молба, щото държавният бюджетъ да поеме издръжката още на две общински гимназии. И когато дойде въпросъ до закри-

ването на едно училище, естествено е, че същата тая тенденция на нашето население, да се съпротивлява на закриването на училищата, получава единъ съвършено ясенъ изразъ и чрезъ делегациите, които идватъ предъ министрите, и чрезъ делегациите, които се приематъ отъ народните представители, не — които се водятъ отъ самите народни представители. Нашето население е навикнало да счита като едно свое родителско задължение да изпраща децата си въ училищата. И никѣде тая тенденция не се е проявявала така силно, както въ онзи мѣста, дето училищата не са били държавни, а дето общините са трѣбвали да създадатъ възможностъ на своите деца да получатъ образование. Естествено е, че тая тенденция, съ която една разумна система на народно образование ще трѣбва, отъ една страна, да се бори, а, отъ друга страна, да я взема подъ внимание, въ смисълъ на едно уреждане на нашата система на народната просвѣта, води къмъ туй, че борбата за съкращаване въ тая областъ е твърде мъчна. Азъ зная опитите да се съкратятъ нѣколко педагогически училища, нѣколко гимназии, не — нѣкои други училища, отъ технически или професионаленъ характеръ, които, може би, по-леко биха могли да бъдатъ закрити, но навсѣкѣде управлението се срѣща съ една непрекъсната съпротива. Естествено е, че управлението не може да не държи сметка за това положение, макаръ че ние, ако вървимъ въ същия този темпъ, ще бъдемъ изправени предъ дилемата: или да увеличаваме нашия приходенъ бюджетъ, или да оставяме на общините издръжката на известни училища, което, разбира се, по отношение на разходъ, пакъ ще тежи върху самото население, само че нѣма да се изразява въ цифрите на държавния бюджетъ.

Може би заедно съ туй ние ще трѣбва да се спремъ и върху другия въпросъ — върху въпроса за умствения пролетариатъ, който се създава у насъ, който води следъ себе си и друга една тежка страна въ нашия общественъ животъ — така нареченото службогонство, за което и другъ пътъ съмъ говорилъ предъ васъ.

Говори се за съкращаване на служби, а едновременно съ туй лицата, които говорятъ и препорѣчватъ туй съкращаване на служби, непрекъснато изпращатъ препорѣки за назначаване на нови кандидати за служби. И тая тенденция също така е очертана, тя иде отъ всички страни. (Възражения отъ земледѣлците) Недейте вие възражава, защото въ ваше време числото на чиновниците бѣше по-големо — сега е намалено. — Отъ всички срѣди, казвамъ, иде тая тенденция. И тя докѣде би могла да ни доведе? — До една обща промѣна на всичките служби при промѣната на единъ режимъ, на едно управление — нѣщо, което не би могло да бъде нито въ съгласие съ целите на държавната политика, нито съ добре разбраните интереси на самите служби, нито пъкъ съ добре разбраните интереси на самото служебно съсловие, на самото чиновничество. Можемъ да прегледаме и другите ведомства, но ще се намѣримъ въ същото положение. Препорѣчва се закриването на известни учреждения. Азъ четохъ такива препорѣки. Не се съмнявамъ, че навсѣкѣде се говори: закрийте отъ 16-ти окръгъ 6; отъ толкова и толкова околии закрийте 10 или 12 околии; закрийте и други учреждения; закрийте нѣколко окръжни сѣдилища; закрийте 25—30 мирови сѣдилища; закрийте други служби. Лесно е да се направи тази препорѣка. Но тамъ, дето това се направи въ единъ малък размѣръ, опитътъ на Народното събрание доказва, че такава препорѣка мъчно се изпълнява, защото даже съкращенията, които се предвиждатъ отъ отделните министерства на подобни учреждения, се възстановяватъ често пѣти въ бюджетарната комисиия, защото Народното събрание не намира въ себе си надлежната опора, за да може да направи такива съкращения. За съкращения се е говорило често пѣти. За такива са били препорѣчвани диктаторски права. Отъ една страна тѣ са ги давали на министра на финансите, който у насъ ги нѣма, отъ друга страна са отивали и по-далечъ, като въобще се е говорило противъ парламентарния режимъ, като режимъ, който води къмъ разточителства, къмъ създаване на излишни служби, къмъ създаване на излишно число чиновници. Обаче трѣбва да кажа, че опитите на тия страни, въ които подобни диктатури са били обявявани, са давали обикновено обратни резултати и, ако на първо време са били предприемани такива решителни мѣрки, следъ скоро време, защото диктатурите не са трайни, старото положение се е възстановявало и държавата е следвала нормалния пътъ за уреждане своите нужди. Ако е било достатъчно убедително и наложително едно съкращение, тя го е правила при една реорганизация на отделните учреждения.

Но, г-да, азъ бихъ отишелъ дори по-далечъ. Четохъ нѣкѣде също такъвъ позивъ срещу Народното събрание,

позивъ, въ който се казва, че Народното събрание не извършва никаква полезна работа, че то се явява дори като излишен институтъ, или, най-малко, че то би трѣбвало да бѣде съкратено въ своята численостъ. Вѣрно е, че въ Холандия, която брои 8 милиона жители, има 150 народни да бѣде съкратенъ въ своята численостъ. Вѣрно е, че въ тѣй, че за тѣзи 150 народни представители много мъчно се намиратъ кандидати, защото холандскиятъ народъ счита, че извънполитическата деятелностъ има много по-разумни и много по-доходни занятия, на които той се посвещава. Но ние бихме ли били съгласни да измѣнимъ нашия основенъ законъ въ онова негово постановление, споредъ което на дадено число жители се предвижда единъ народенъ представителъ, за да намалимъ числото на народнитѣ представители до 100?

К. Кънчевъ (д. ср): Най-добре ще бѣде това!

Министъръ В. Молловъ: Азъ се съмнявамъ, че такава една предполагаема реформа би могла да бѣде осъществена. Но заедно съ това азъ трѣбва да отбележа, че всичкитѣ критики, които се отправятъ къмъ парламентитѣ, че съ тѣхната численостъ тѣ губятъ много време въ разисквания, въ сжщностъ сж критики на хора, които гортъ отъ нетърпение да влѣзатъ въ Народното събрание (Смѣхъ), да бждатъ въ числото на народнитѣ избраници. Парламентитѣ сж въ днешно време една необходимостъ. Колкото повече мнения, колкото повече отдѣлни обществени, стопански и политически групировки има въ една страна, несъмнено е, че толкова е по-желателно всичкитѣ тѣзи мнения, които се изказватъ въ живота на едно общество, да бждатъ представени въ народнитѣ събрания, защото само при едно разбирателство между представителитѣ на отдѣлнитѣ групировки изработванитѣ закони и контролата върху управлението може да бждатъ осъществявани целесъобразно. Тѣй че, въпрѣки всичкитѣ критики, парламентитѣ пакъ си оставатъ единственото възможно срѣдство за управление, и държавитѣ, които временно се отказватъ отъ парламентарния животъ, следъ туй пакъ търсятъ пътя да се върнатъ къмъ него.

Съ това искахъ да изтъкна, не че не бива да се правятъ съкращения, не че съкращения нѣма да се правятъ, а да изтъкна мъжнотитѣ при правенето на тия съкращения. Заедно съ туй искахъ да кажа, че само съ общи усилия и по едно общо решение ние ще можемъ да разрешимъ въпроса за съкращаването на известни учреждения и да дойдемъ до съкращаване на отдѣлни чиновнически служби. Независимо отъ туй, ясно е само по себе си, че гдето е имало излишенъ персоналъ, той винаги е билъ съкращаванъ. Азъ трѣбва да ви направя едно признание, че азъ досега, при всичката моя сравнително твърда ржка, при всичкото мое желание да съкращавамъ и да не допускамъ никакви увеличения на персонала, съ отдѣлни ведомства съмъ ималъ винаги мъжнотии, поради исканията имъ за нови служби, които непрекъснато, постоянно, всѣка година сж били предвиждани, оправдавани съ нарастнали нужди, съ нови задачи, оправдавани по единъ или другъ начинъ. Нашата администрация, азъ ще кажа нашето чиновничество — говорилъ съмъ това и другъ пътъ — е навикнало на единъ опредѣленъ начинъ на действие, то се движи въ едни бюрократически граници, които не му позволяватъ да гледа малко по-широко и да поеме върху себе си частъ отъ оная, може би, по-голъма работа, която се създава, и да я извърши тѣй, както тя се извършва въ частния животъ. Борбата за намаление персонала ще се води. Въ резултатъ тя винаги е давала съкращения на служби и тя ще дава такъвъ резултатъ постепенно, съ едно постоянство и съ едно неуморно изучаване и преследване на всички възможни скрити и явни увеличения, като се опредѣли нормалното число на служебнитѣ лица, на чиновницитѣ, които може да понася нашиятъ държавенъ бюджетъ.

Обаче, както казахъ, трѣбва една коренна административна реформа въ методитѣ, въ начина на действие, трѣбва и едно измѣнение въ духа, въ психиката на лицата, които се отдаватъ на държавни служби, защото тъкмо въ тази психика често пъти се намиратъ най-големитѣ спънки, най-големитѣ мъжнотии.

Азъ нѣма да говоря по въпроса за пенсиитѣ. По него дадохъ известни сведения преди нѣколко дена, и се надѣвамъ, че въ едно твърде кратко време Народното събрание ще има възможностъ да се занимае както съ положението на пенсионния фондъ, съ размѣра на пенсиитѣ, така и съ начина на тѣхното изчисление. Таблицитѣ, които ще бждатъ твърде полезни и интересни, сж вече на привършване, и се надѣвамъ, че още въ време на разглеждане бюджета проекта Народното събрание ще бѣде сезирано и съ проектъ за новъ законъ за пенсиитѣ.

Държавниятъ бюджетъ, който, както изтъквамъ сега, по отношение на персонала е билъ постоянно съкращаванъ, и въ другитѣ свои части е чувствително намаленъ. Вземете задачитѣ на строителната политика, срѣдствата, съ които разполагаме. Непрекъснато и отвѣкжде се искатъ срѣдства не само за постройка на желѣзници. Азъ ви посочихъ сумитѣ за построяване на нови и за устройване на старитѣ желѣзници, за да се убедите какви крупни суми е изразходвала българската държава за уреждането на своето желѣзнопътно дѣло. И шосейната мрежа иска голѣми грижи. Кредититѣ, които се предвиждатъ въ бюджета, сж свършено незначителни. Едвамъ миналата година можахме да предвидимъ една по-крупна сума отъ стабилизационния заемъ, която да бѣде употребена за тая целъ. Нашата шосейна мрежа се намира въ едно състояние свършено изостанало, може би дори и по начина на построяване. Въ всѣки случай нашитѣ посета и пѣтища сж свършено недостатъчни и не отговарятъ на новитѣ изисквания, които всичкитѣ други държави поставятъ спрямо строителната политика на държавата. Бихъ ли могълъ азъ срещу всѣка английска лира да взема 4 шилинга за единъ фондъ за построяване на пѣтища, т. е., съ други думи, срещу всѣки 100 л. данѣкъ, който се плаща, да взема 4 л. приблизително — азъ вземамъ относителни числа — изключително за пѣтища? Всѣки гражданинъ въ Англия, който плаща 1 лира данѣкъ, плаща 4 шилинга изключително за фондъ „постройка на пѣтища“, които въ български пари представляватъ една крупна, чувствителна сума. Въ Англия сега не се знае какво е прахъ, прахътъ тамъ е унищоженъ, а ние се движимъ въ облаци отъ прахъ и се чудимъ по какъвъ начинъ бихме могли да привлѣчемъ туристи въ България, въ нѣкои наши курорти, въ нѣкои наши лѣчебни мѣста, когато ние не можемъ да създадемъ първоначалното, първичното условие, за да могатъ тия хора, навикнали да живѣятъ при други условия, да се движатъ въ нашата страна. Срѣдства нѣмаме; срѣдствата, които предвиждаме, сж твърде минимални. Ние нѣмаме срѣдства и за сгради. Сжщитѣ числа азъ ви съобщихъ и по-рано. Годишно ние разходваме за сгради близо 200 милиона лева, но не стигатъ. Да съкратимъ тия 200 милиона лева е най-лесната работа. Но въ какво положение ще оставимъ известни постройки, които сж започнати, въ какво положение ще оставимъ нуждитѣ на нашето население? Така или иначе, и по отношение на сградитѣ наше население се обръща непрекъснато, постоянно къмъ държавния бюджетъ. Има много малко обществени сгради, които сж построени съ частни срѣдства, много малко има, които сж построени съ чисто общински срѣдства или съ срѣдства, взети въ заемъ. Вие знаете, че за постройки общинитѣ дългуватъ само на фонда „Пенсии“ около 200 милиона лева. Азъ нѣма да посочвамъ други числа — посочвалъ съмъ ги другъ пътъ — за задълженията на общини и градове въ тая областъ. Това, което трѣбва да прибавя, то е, че заемитѣ, направени на общинитѣ за постройки, обикновено не се амортизиратъ или се амортизиратъ твърде бавно, водятъ къмъ едно забатачване на самитѣ общини и създаватъ, бихъ могълъ да кажа, едно имобилизиране на срѣдствата, които иначе биха могли да бждатъ употребени за други цели. Но и самата държава се намира въ затруднение да построи и да дострои всичко. Азъ съмъ следвалъ една политика на дострояване, но не на започване нови сгради и съ голѣми неприятности съмъ спиралъ строенето на нови сгради. Въ нѣкои случаи, естествено, не може да бѣде изоставена една основа, ако върху нея може да се съгради едно училище или нѣкакво друго държавно помѣщение, съ огледъ на тежкитѣ наеми, които държавата плаща, за да може тѣ да бждатъ спестени за държавното съкровище. При все туй, обаче, трѣбва да ви кажа, че въ тая областъ държавата има голѣми нужди, а тя нѣма срѣдства да ги удовлетвори.

Тукъ ще трѣбва да дамъ едно малко обяснение, което съмъ давалъ и другъ пътъ. Мене ме укориха само за едно ново здание — на Българската централна кооперативна банка тукъ, строенето на което е предприето по решение на Висшия кооперативенъ съветъ, и то за нуждитѣ на кооперативното дѣло. Другаде обикновено нови сгради не съмъ допускалъ да се строятъ, но трѣбва да ви кажа, че непрекъснато, ежедневно имамъ неприятности. Всѣко едно населено мѣсто се явява съ искане за построяване на нови здания — на нѣкое училище или на нѣкоя общинска сграда. И всичко това върви къмъ държавата съ искания, съ ходатайства, съ претенции, претенции, които често пъти сж оправдани, но които, за жалостъ, не могатъ да бждатъ удовлетворявани. Ако вземемъ и частнитѣ сгради, които сж правени въ последно време, отъ войната насамъ, въ 1926 г. азъ ви съобщихъ една обща сума около 7 милиарда лева, но най-малко 12 милиарда сж имобилизирани въ постройки. А тази цифра ще ви даде възможностъ вед-

нага да разберете, по какъв начин могат да бъдат създавани известни затруднения в нашето парично обращение и в нашата кредитна политика. Всяка подобна имобилизация, която сама по себе си е необходима, която сама по себе си е възприета, наложителна, при все туй се отразява в друга област и, следователно, не може да се забравя, не може да се изоставя и това течение, което през последните години е било проявявано в нашата държава и което е дало, от друга страна, възможност да решим съвършено безболезнено въпроса за така наречената жилищна криза.

Няма да се спирам, г-да, върху културно-просветната дейност на държавата по отношение на разходния бюджет. Тя не е толкова чувствителна, но тя също така се проявява — проявява се в много ведомства, защото, трябва да кажа, че по-голямата част от нашите научни, художествени и други начинания, където отчасти, където почти изцяло, разчитва на помощи от държавния бюджет. Държавата не може да се отказва от тази дейност. Тя е съвършено слаба и би трябвало да я засилим, но и самото общество трябва да вникне в тези необходими и постепенни да се убеждава, че не е държавният бюджет, който може да удовлетвори всичките културно-просветни нужди на държавата. Аз бих могъл да ви посоча други държави, и то близки, съседни, където частната благотворителност е създавала големи и много полезни дела за обществото и за държавата, където частната благотворителност се е намесвала дори в бюджета, за да му помогне. Ние нямаме тези спестявания, нямаме тия състояния, обаче, при все това, ще трябва нашето общество да привика към тази мисъл — културно-просветната дейност да не лежи в много случаи или в повечето случаи върху държавния бюджет. То тъй, както е видно само от тия няколко пункта, които ви излагам, вие сами ще се убедите, несъмнено, в това стабилизиране на нашия разходен бюджет към неговия минимум — стабилизиране с оглед на недоволство, разяване на големи, много важни и съществени държавни нужди. И ако това е тъй, тогава цялата критика, която се посочва, и всичките искания, които се отправят към мене за едни извънредно големи съкращения, съж искания, които могат да бъдат удовлетворени, но не в такъв размер и не по такъв начин, както това се иска и както се говори така изобщо. Съ туй не искам да бъда разбран криво. Икономии ще се правят там, дето могат да бъдат направени; съкращения ще се правят там, дето могат да бъдат направени. Но тази дейност е дейност, която не може да стане отведнъж; тя трябва да бъде постепенна, да бъде резултат на разумно администриране, да бъде резултат на една системна политика и на постепенна реорганизация на нашето държавно управление.

При това положение на приходния и на разходния бюджет, ще се спра подир малко върху приключванията на бюджета, за да ви убедя в това, че нашият бюджет се явява сега уравновесен и да ви убедя в това, че в време на управлението на Финансовото министерство от 1923 г. насам съж били осъществени всичките необходими икономии и че постепенно ние сме стигнали до пълното балансиране на бюджета.

Ето ви постъпленията по бюджетите от 1923/1924 г. насам. Постъпленията през 1923/1924 г. съж 5.361.697.000 л., през 1924/1925 г. — 6.858.000.000 л., през 1925/1926 г. — 6.364.000.000 л., през 1926/1927 г. — 6.234.000.000 л., през 1927/1928 г. — 6.087.000.000 л. Ако вземем в съображение извънредните бюджети и другите свръхсметни кредити, то ще имаме следното положение: през 1923/1924 г. — 5.365.000.000 л., през 1924/1925 г. — 7.274.000.000 л., през 1925/1926 г. — 6.408.000.000 л., през 1926/1927 г. — 6.594.000.000 л., през 1927/1928 г. — 6.940.000.000 л.

Какви съж разходите на държавното съкровище за съжните години, след приключването на бюджетите? За 1920/1921 г. се явява един дефицит от 17.625.416 л., за 1921/1922 г. — дефицит 858.504.742 л., за 1922/1923 г. — дефицит 62.983.768 л., за 1923/1924 г. — дефицит 115.918.000 л., за 1924/1925 г. — дефицит 1.112.198.813 л. — Тук е отнесена крупната цифра от 435.000.000 л., която ви посочих при гласуването на кредита в последно време от тази година, като сума, която през време на войните е била отнесена към Райхсбанк. Следователно, ако намалите съж тази цифра, тогава дефицитът се намалява, а остатъкът от този дефицит е отишел за оформяването на известни разходи, които съж били извършени по известните укази за ликвидация на войната. — За 1925/1926 г. се явява един дефицит от 748.567.000 л., за 1926/1927 г.

— един дефицит от 190.276.000 л., за 1927/1928 г., има един излишек от 223.517.000 л.

За 1927/1928 г., според окончателните сведения на Върховната сметна палата, ние имаме постъпили приходи 7.174.268.545 л., или в повече 487.054.449 л. по сравнение с предшестващата година. За 1928/1929 г. ние имаме всичко приходи по редовния и извънредния бюджети и свръхсметните кредити 8.050.404.445 л., или по сравнение с предшестващата година имаме 1.110.496.991 л. в повече.

Действителните разходи.

Действителните разходи за 1928/1929 г. по редовния бюджет представляват 6.637.702.401 л. или по сравнение с 1927/1928 г. 275.140.278 л. в повече. Като вземете вие всичките разходи — разходите по редовния и извънредния бюджети и свръхсметните кредити — за 1928/1929 г. ние имаме един разход от 7.693.573.643 л., срещу един разход от 6.879.752.586 л. за време от 1. IV. 1927 г. до 30. VI. 1928 г., или в повече 813.821.057 л.

Ето, г-да, сведенията за времето от 1. IV. 1928 г. до 28. II. 1929 г. и за времето от 1. IV. 1929 г. до 28. II. 1930 г.

От 1. IV. 1928 г. до 28. II. 1929 г. постъпили приходи 5.361.060.646 л., а всичко — 7.136.418.974 л. От 1. IV. 1929 г. до 28. II. 1930 г. — 7.765.840.121 л. Следователно в повече 629.421.147 л.

Какъв е бил разходът за 1928/1929 г. и 1929/1930 г.? За първата година, от 1. IV. 1928 г. до 28. II. 1929 г., ние имаме всичко разход 6.266.680.727 л. А за следващата година, от 1. IV. 1929 г. до 28. II. 1930 г., имаме разход 6.518.389.912 л. В сравнение с предшестващата година имаме в повече 251.709.185 л.

Сега, какво е бюджетното приключване на 1928/1929 г.? Аз ви посочих излишци и дефицити; посочих в според тая таблица, че 1927/1928 г. е приключила с един излишек от 223.000.000 л., 1928/1929 г. е приключила с един излишек от 356.830.000 л., срещу които аз съж изплатил два съкровищни бона, от старо време, по 50.000.000 л. — всичко 100.000.000 л. — и съж дал една субсидия от 100.000.000 л. на пенсионния фонд. Следователно, 1928/1929 г. има един реален излишек от 156.830.802 л.

Аз имам и за текущото бюджетно упражнение един излишек. Приходи по редовния бюджет съж слъжителните фондове и желъзници — да се отбележи това — за 1929/1930 г. имаме приблизително 7.680.000.000 л., срещу предвидени постъпления 8.177.000.000 л., или в по-малко 497.000.000 л. Намалението съж главно пръките данъци, които ще постъпят по сключени бюджети до приключването на бюджетното упражнение.

Разходите срещу така постъпилите приходи се предвиждат за 11-те месеци 6.606.000.000 л.; за м. март съж 665.000.000 л., или общо 7.265.000.000 л. — по всички бюджети, не само по редовния извънреден, но заедно съж тоя на желъзници и по фондовете. Изостанали платежни заповеди и ангажменти до края на бюджетното упражнение имаме 370.000.000 л. Следователно, общият разход е 7.635.000.000 л. срещу един общ приход от 7.680.000.000 л. Това значи, че има един излишек действителен, предполагаем, от 45.000.000 л. За сметка на излишката — като премахнем фондовете и желъзниците, от 250—260 милиона лева, на колкото се изчислява до преди няколко месеца тяхните нужди — преди известно време тук съж гласува един последен допълнителен бюджет, който ангажира почти всецяло този излишек. По извънредния бюджет се дадох допълнително: субсидия от 120.000.000 л. на пенсионния фонд, 25.000.000 л. за дневните пари на народните представители, около 20 милиона лева за увеличение заплатите на съжидите и свещениците, 5.000.000 л. за хиния, 8.000.000 л. за субсидия на Народния театър, около 20 милиона лева за Военното министерство, около 30 милиона лева за Министерството на земледелието, около 30 милиона лева за Министерството на благоустройството и други около 15 милиона лева, втъ от предвидените да се дадат 120.000.000 л. — съжласно решението на Министерския съвет при разглеждането на бюджета за 1929/1930 г. — за погашение на задълженията.

Тъж че ние дохождаме до положението, че, въпръки свръхсметния кредит, който изцяло няма да бъде разходван, се предвижда за изтеклата бюджетна година един реален излишек от 45 милиона лева.

Какво е заключението в тоя случай, г-да? Заключение е ясно: че усилията, които съж били правени от Министерството на финансите, усилията, които аз съж употребил през едно редовно контролиране упражнението на бюджетите, съж дали очакваните резултати. Въмсто да имаме дефицитни бюджети, както това е съществувало веднага след войната до 1927 г., ние съжршваме нашите бюджети съж излишци. Към туй трябва да прибавя,

че съ сръдства отъ двата заеми азъ съмъ покрилъ всичкитъ предишни задължения на държавата. Съ други думи, Министерството на финанситъ е правило най-възможнитъ, най-големитъ икономии. Азъ съмъ успѣлъ да ликвидирамъ тежкото минало и всичкитъ предишни задължения, които съ останали следъ приключванията на бюджетитъ въ форма на дефицити.

Азъ показвамъ тия излишци, но какъ трѣбва да бждатъ употребени тия излишци? Нормалното въ тоя случай би било тѣзи излишци да бждатъ употребени за амортизация на стари задължения. Азъ предвиждамъ вече значителна амортизация на дълга на държавата къмъ Народната банка, на летиция, неконсолидиранъ дългъ, но тия излишци трѣбва да бждатъ изразени и въ едно намаляване на данъчната тежестъ на нашето население.

Ц. Табаковъ (зан): Тамъ е работата.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Това намаляване на данъчната тежестъ азъ го преследвамъ непрекъснато.

Ц. Табаковъ (зан): Но не пристѣпвате къмъ реализирането му.

Министъръ В. Молловъ: Това намаляване на данъчната тежестъ е ставало за косвенитъ данъци чрезъ постоянно премахване на износнитъ мита и на други такси и бери, които съ тежали върху нашия производител. Моятъ предшественикъ по-рано направи едно намаление на данъка върху приходитъ. Данъкътъ върху общия доходъ се промени и представлява за населението едно чувствително облекчение. За размѣтането на поземелния данъкъ азъ ви съобщихъ даннитъ и вие сами не можахте да отречете неговия съвършено умаленъ и скромненъ размѣръ. При новата оценка на сградитъ ще става постепенно увеличение на данъка върху сградитъ. Напоследъкъ внесохъ законопроектъ за акциза върху известни произведения, а също така и за отрази върху приходитъ отъ тоя данъкъ въ едно непродължително време. Азъ имамъ вече приготвенъ проектъ за акциза върху известни произведения, а също така и за данъка върху приходитъ, за да можемъ да облекчимъ данъкоплатеца било съ намаление размѣра на тия данъци, било съ премахване различнитъ формалности, които съ били въведени въ миналото у насъ. Азъ тая политика съмъ я следвалъ. Частъ отъ излишците съ употребени за известни нужди, които има държавата и за които съмъ давалъ предварителни ангажменти — за нейната строителна, културно-просвѣтна и стопанска политика. По свѣрхсмѣтния кредитъ, който гласувахме преди нѣколко дни, азъ дадохъ обяснения по редъ пера и вие сами, и тукъ, и въ бюджетарната комисиия, сте могли да се убедите, че сумитъ, които се даватъ на Министерството на земледѣлието и на Министерството на общественитъ сгради за изплащане на известни разходи, се покриватъ отъ икономитъ по бюджета, отъ излишците, които азъ добивамъ. Излишците азъ ги ангажирамъ за разходи, които иматъ нормаленъ характеръ и които не съдържатъ въ себе си никакво разточителство и никакво разпиляване. Въ сѣщностъ системата, която следвамъ, е по-правата и тя сега се препорѣчва: възможнитъ излишци да служатъ за тия две цели, които ви казахъ. Излишци не трѣбва да бждатъ ангажирани въ момента, когато се окажатъ, когато министърътъ на финанситъ ще показва, че неговитъ джобове съ пълни. Единъ министъръ на финанситъ въ старо време въ Франция е казалъ, че най-големата опасностъ за министра на финанситъ е да показва въ Народното събрание, че неговитъ джобове съ пълни, защото винаги ще се намѣрятъ хора, които да бждатъ употребени за други цели съ по-малко контролъ, отколкото когато самото управление употреби излишците, следъ като бждатъ установени въ действителностъ, за известни нужди.

При това уравновесяване на бюджета, при тия излишци, които се констатираатъ, при политиката, която е следвана въ последно време, азъ трѣбва да кажа, че нѣма защо да не се гордѣя съ добития резултатъ. Това е единъ резултатъ, който трѣбва да бжде оцененъ по усилията, които съ направени за неговото добиване, но трѣбва да бжде оцененъ и самъ по себе си, като единъ извънредно сѣщественъ фактъ въ нашия държавенъ и общественъ животъ.

Азъ преминавамъ къмъ другия въпросъ, който също така често пѣти е разискванъ: дали нашиятъ бюджетъ по своята форма и съдържание отговаря на нашата стопанска структура? Азъ мога едно да кажа, че нашиятъ държавенъ бюджетъ не удовлетворява всички нужди, които се явяватъ въ нашата държава и които има нашето население. Ако

ние бихме желали да поставимъ нашия държавенъ бюджетъ въ тѣснитъ рамки на нашата оригинална стопанска структура, която въ сравнение съ тази на другитъ народи е закъснѣла, ние би трѣбвало тогава да мислимъ за съкращаване на разни клонове на нашето държавно управление и би трѣбвало да се ограничимъ извънредно много въ области, които иматъ голѣмо значение за напредъка на България. Азъ бихъ могълъ да кажа, че нашиятъ народъ отъ освобождението насамъ се стреми да увеличава и удовлетворява културнитъ си нужди, да приравни своя животъ къмъ живота на другитъ народи. И тоя процесъ може да го отбележи всѣки единъ, като се обърне 30—35 години назадъ, за да сравни потребноститъ на тогавашното наше общество съ потребноститъ на днешното общество. Днесъ всички населени мѣста искатъ да се снабдятъ съ добра вода, да се снабдятъ съ добро освѣтление, да уредятъ своитъ пѣтища, да създадатъ хигиенични жилища, да подобрятъ изобщо материалната страна на своя животъ. Азъ мисля, че ще трѣбва да признаемъ, че не можемъ да отиваме назадъ. И този повикъ за връщане къмъ предишното, къмъ старото, е единъ повикъ, който не държи смѣтка, че България не е затворена държава, не е отдѣлно общество, но че тя е частъ отъ международното обществено; че ако тя иска да напредва, ако иска да живѣе заедно съ пулса на международния животъ, тя трѣбва да понася известни жертви за своята собствена по-висока култура и цивилизация.

Ние несъмнено страдаме отъ известни мъчнотии. Но както щемъ да погледнемъ на проблемитъ, които се слагатъ въ нашия общественъ животъ, ние не бихме могли — това е моето убеждение — да обезсърдимъ народа, да затворимъ възможноститъ за неговото развитие. Несъмнено е, че бихме могли да бждемъ въ разногласие по тенденцитъ, въ които трѣбва да се насочва нашето собствено развитие, нашата собствена култура: дали ние трѣбва да я насочимъ въ областта изключително на материалнитъ придобивки или трѣбва да я насочимъ въ областта на духовнитъ придобивки? Дали да спремъ тая голѣма тенденция къмъ образование, която проявява нашиятъ народъ, и да го насочимъ въ професионалната област, като създаваме изкуствени прегради за неговото хуманитарно образование, или не? Въ тия проблеми, г-да, азъ нѣма да навлизамъ. Азъ желая да изтъкна само едно: че тенденцитъ, че насочитъ съ ясно начертани още отъ преди освобождението; че българскиятъ народъ е проявилъ особени дарби, и ние не можемъ да имъ прѣчимъ, а трѣбва да имъ дадемъ възможностъ да се развиятъ; че ние не можемъ да обезсърчаваме подрастващото поколение; че ние трѣбва да създадемъ възможностъ за прехраната на населението, което нараства, но заедно съ това трѣбва да му създадемъ възможности за културно, просвѣтно и всѣкакво друго развитие. Въ културната областъ ние можемъ да се гордѣемъ съ това, което нашиятъ народъ презъ малкото време на своята свобода е далъ. И азъ мисля, че ние чрезъ държавния бюджетъ нѣмаме никакво право да слагаме изкуствени прегради на това, което нашиятъ народъ носи като залогъ за развитие, защото само по този начинъ той може да внесе и своя приносъ въ общочовѣшката култура, въ общочовѣшкия напредкъ.

Г. г. народни представители! Азъ бихъ могълъ съ това да приключа своето изложение по бюджета и да смѣтамъ своята задача за изпълнена. Въ сѣщностъ азъ съмъ пазител на съкровището, организаторъ на бюджета, заедно съ моитъ колеги отъ Министерския съветъ, и, следователно, това, за което азъ отговарямъ, е финансовата политика на държавата. Тя е очертана въ моето досегашно изложение.

К. Пастуховъ (с. д): Г. министре! Не желаете ли да ни кажете, въ какво положение се намиратъ въ този моментъ сумитъ отъ заемитъ?

Министъръ В. Молловъ: Г. Пастуховъ! Азъ мисля, че този въпросъ ще се разисква при разглеждане бюджета на държавнитъ дългове. Тогава ще ви дамъ подробни сведения. Смѣтамъ, че това е отдѣленъ въпросъ.

К. Пастуховъ (с. д): Ако обичате, кажете. Това е въпросъ, свързанъ съ финансовото положение на страната.

Министъръ В. Молловъ: Ами азъ ви казахъ, че бюджетътъ на държавнитъ дългове е стабилизиренъ. Цифри, ако желаете, мога да ви посоча. Това, което се плаща като анюитети, лихви, амортизации — всички суми съ точно посочени. Новъ заемъ нѣма. Тѣй щото въ това отношение азъ мисля, че е по-добре . . .

К. Пастуховъ (с. д): Кажете ни докъде сме достигнали съ сѣществуващитъ заеми.

Министъръ В. Молловъ Какъ така — докѣде сме достигнали съ съществуващитѣ заемъ?

К. Томовъ (з): Какви резултати сѣ дали заемитѣ.

Министъръ В. Молловъ: Ще дойда и до този въпросъ, не се безпокойте. По всичко ще имате пълненъ отговоръ и пълно освѣтление.

К. Томовъ (з): Чакаме.

Министъръ В. Молловъ: Ще го имате.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ не Ви говоря за единъ случаенъ въпросъ, а за единъ въпросъ, който интересува Народното събрание и който е свързанъ съ политиката на правителството и съ бюджета.

Министъръ В. Молловъ: Другъ ще повдигне въпросъ по земледѣлието и тогава ние свършено ще се отстранимъ отъ този въпросъ, който трѣбва да разглеждаме. Има по-важни въпроси, които трѣбва да се разискватъ, и за тѣхъ ще говоря. Бѣдете спокойни, джанамъ. Пъкъ азъ, ако не съмъ правилъ изложения и ако не съмъ ви омръзналъ съ моитѣ речи и ако не съмъ ви давалъ най-подробни сведения, не зная кой-ви е далъ. Тѣй че, оставете ме азъ да следвамъ плана си.

Ще се спра върху единъ въпросъ, който особено сега се разисква — въпросътъ за нашето стопанско положение, който излиза отъ границитѣ на моята прѣка задача, защото стопанската политика не се ръководи отъ министра на финанситѣ, а отъ цѣлото правителство. Министърътъ на финанситѣ засѣга стопанската политика съ нѣкои мѣроприятия, които той взема, но специална стопанска политика министърътъ на финанситѣ не води. Тѣй че исканията, които се отправятъ къмъ него въ последно време по стопанската политика, въ сѣщностъ сѣ искания, които отиватъ не на истинския адресъ. По стопанската политика г. министъръ-председателятъ даде предъ Народното събрание изчерпателни обяснения, когато се разглежда интерpellацията на г. Омарчевски. Азъ ще се спра само съ нѣколко думи върху онова, което ние сме направили за нашето стопанство. Преди всичко, за нашата индустрия. Нашата индустрия биде уредена съ единъ особенъ законъ, гласуванъ преди две години, и тя, чрезъ покровителството, което ѝ биде дадено отъ специалния законъ, получи едно много силно развитие. Азъ мога да ви съобща известни данни, за да се увѣрите, че действително покровителството на индустрията е доста голѣмо. Азъ имамъ опитъ на внесенитѣ стоки безъ мито презъ 1926/1927, 1928 г. Всички тѣ данни, разбира се, нѣма защо да ги чета. Който желае да се освѣтли въ подробности, тѣ сѣ на негово разположение.

Въ 1926 г. за Министерството на желѣзницитѣ сѣ внесени материали безъ мито за 433.836.305; споредъ митническата тарифа, внесени сѣ материали безъ мито за 298.266.000 л. и по закона за насърчение на мѣстната индустрия 956.492.250 л. Ако смѣтнете, че срѣдното мито, което се плаща за тѣзи материали, се движи между 20 и 40% отъ стойността имъ, вие ще видите, че годишно се даватъ отъ държавата не по-малко отъ 200—300 милиона лева за покровителствуване на мѣстната индустрия, покровителствуване, изразено въ по-малко постѣпления отъ вносни мита. Въ 1927 г. по закона за насърчение на мѣстната индустрия безъ мито сѣ били внесени материали за 927.379.164 л. И презъ нея година, значи, имаме почти сѣщата цифра както презъ предшестващата. Въ 1928 г. по закона за насърчение на мѣстната индустрия безъ мито сѣ внесени материали за 1.279.918.011 л. Явно е, прочее, че покровителството, което държавата оказва на мѣстната индустрия, отива вече къмъ сумата близо 400 милиона, може би къмъ 500 милиона. Смѣтате ли вие, че това покровителство на нашата индустрия е малко? Чрезъ повдигане стойността на вноснитѣ отъ странство материали, покровителството на нашата индустрия е било такова, каквото, ще кажа азъ, мнозина биха желали да има другаде. Това покровителство въ края на краищата доведе къмъ едно искане отъ търговско-индустриалнитѣ камари на една друга политика — политика на ограничаване на индустриалнитѣ заведения, защото нашата индустрия работи само за нашия пазаръ, а нашиятъ пазаръ се явява наситенъ и преситенъ отъ стоки.

По отношение на земледѣлието, мѣроприятията, които сѣ вземани непрекъснато, нееднократно, сѣ дали известни резултати. Вие знаете какви опити е правило и прави Министерството на земледѣлието: и по отношение земледѣлскитѣ орѣдия, и по отношение засѣването на различни културни растения — фий, кръмно цвѣкло, конопъ, черници; и по отношение дълбоката оранъ (Веселостъ всрѣдъ лѣвицата) и

най-сетне борбата съ неприятелитѣ по растенията. Ами всичката тая дейностъ се изразява въ десетки и десетки милиона лева. Вие смѣтате, че резултатътъ не е даденъ, вие смѣтате, а пъкъ едновременно казвате: „Разходвайте по-голѣми суми за земледѣлието, дайте да повдигнемъ нашето земледѣлие“. — Ами ние даваме тия суми, ние ги разходваме. Вие намирате, че тѣ не сѣ достатъчни.

С. Кърловъ (з. в): Не сѣ на мѣсто.

Министъръ В. Молловъ: Въпросътъ, дали сѣ на мѣсто или не, не е отъ компетентностъ на министра на финанситѣ. Ние даваме тия суми и резултатитѣ сѣ постигнати чрезъ увеличаване на производството.

Но когато се постигатъ тѣзи резултати, явява се другиятъ въпросъ, мѣстниятъ въпросъ, за който азъ ще говоря следъ малко — въпросътъ за пласирането на земледѣлскитѣ произведения.

К. Маноловъ (зан): А за занаятитѣ нищо не направихте.

Министъръ В. Молловъ: По отношение на занаятитѣ може да е извършено много по-малко, но сега се внася единъ законопроектъ, който дава сѣщото покровителство на нашитѣ занаяти, което е дадено на индустрията. Дано занаятитѣ могатъ да го използватъ и чрезъ това покровителство да стигнатъ до онуй положение, до което сѣ стигнали и нашитѣ индустриалци — да поискатъ ограничаване числото на занаятчинѣ.

Ц. Табаковъ (зан): Добре баремъ, че има едно пожелание — ще се задоволимъ съ него!

Министъръ В. Молловъ: Каквото можемъ, това правимъ.

Искамъ да кажа, че въ стопанската областъ сме проявявали една непрекъсната, нѣкои намиратъ даже прекалена деятельность. Но ние се срѣщаме въ последно време съ голѣми мѣжнотии, които създаде, по убеждението на всички, стопанската криза въ нашата страна, за която се говори вече отъ г. министъръ-председателя, но за която и азъ съмъ дълженъ да дамъ известни обяснения.

Ако потърсимъ причинитѣ на стопанската криза, ще видимъ, че тѣ сѣ много по-дълбоки и по-далечни. Тѣ се криятъ въ пълното разстройство на европейското стопанство следъ голѣмата война; тѣ се криятъ въ намаляването покупателната сила на населението, въ опроставянето или въ унищожаването почти въ нѣкои държави на срѣднитѣ класи; тѣ се криятъ въ свръхпроизводството и въ безработицата — отъ една страна, невъзможностъ за пласиране на произведенитѣ предмети, отъ друга страна, необходимостъ за поддържане на работничеството, предъ видъ на безработицата, която съществува въ индустриалнитѣ държави; тѣ се криятъ въ нахлуването на американския капиталъ, на американскитѣ фабрични произведения и особено на американскитѣ земледѣлски произведения. Предвижданията за покачването цената на земледѣлскитѣ произведения, каквото се отбелязваше до 1927 г., предвиждания на много опитни наблюдатели по стопанскитѣ въпроси, не се оправдаха — ценитѣ падатъ. Тѣ паднаха миналата година катастрофално; паднаха катастрофално не само по отношение на зърненитѣ храни, но и по отношение на всички други земледѣлски произведения: памукъ, вълна, ленъ, юта. Азъ имамъ таблица за ценитѣ на текстилнитѣ сурови материали въ Нью-Йоркъ и въ Лондонъ, която показва едно непрекъснато спадане отъ месецъ януарий 1929 г. — само презъ месецъ мартъ има едно временно покачване. При това непрекъснато спадане, отъ една страна, индустрията, поради свръхпроизводство, не можеше да работи, а, отъ друга страна, държавитѣ имаха предъ себе си тежката задача, да разрешаватъ въпроса за безработицата. Вземете Англия. Отъ войната насамъ тя има безработица, и работническото правителство, което сега управлява, въпрѣки всички свои голѣми обещания въ предизборната борба, не можа по никакъвъ начинъ да разреши въпроса за безработицата, и числото на безработнитѣ, вмѣсто да спадне, порастна. Англия е принудена да затваря своитѣ текстилни фабрики въ Манчестеръ, а не е добро положението на каменотѣлскитѣ мини, на желѣзарскитѣ фабрики и т. н. Но Англия е една държава, която получава отъ странство голѣми суми срещу заемитѣ, които е дала. Вземете Германия, която се намира сѣщо въ тежко положение, въ която днесъ ставатъ манифестации на безработни, която иска чрезъ увеличаване на данъцитѣ да покрива дефицититѣ въ своя бюджетъ и да удовлетворява задълженията, които е поела върху себе си. Нейната индустрия е длъжна да работи, да произвежда повече и да пласира повече произведения навънъ. Отъ една страна, свръхпроизводство и падане ценитѣ на произведенитѣ на земледѣлското производство; отъ друга страна,

свръхпроизводство на индустриални предмети и необходимостта на всяка цена тия предмети да бъдат пласирани където и да било — естествено, създаде се една непрекъснатата стопанска криза и то не само у нас, а във всички страни, без изключение. Ако вие видите какво става във Ромъния, във Югославия и във Унгария, ако видите това, което става във индустриалните страни, където кризата се чувства също така остро, поради безработицата и преустановяването на редът на производствата, вие ще се убедите, че действително причините на кризата у нас не са само местни, а че те са много общи, много по-дълбоки, много по-мъчни за разрешаване и за разрешаване.

Колкото се отнася специално до България, несъмнено е, че стопанска криза има, но тая стопанска криза не се създаде през 1929 г., тя бѣ забелязана още във 1922 г. Отъ тогава насамъ тя се чувства все повече и повече и се засили въ последно време, поради известни специфични условия у насъ. Кои сѣ тия специфични условия въ България? Първото условие, което трѣбва да изтъкна, е, че падането ценитѣ на земеделскитѣ произведения се съвпадна съ една сравнително слаба реколта у насъ презъ 1929 г. Това поведе къмъ чувствително намаляване покупателната способност на нашето земеделско население и поведе къмъ туй, че въ миналитѣ зимни месеци дори започна у насъ да се внася чуждо жито, за което тукъ имаме по-рано известни обяснения. Азъ съмъ длъженъ да изтъкна, че тоя вносъ постепенно намалява и че сведенията, които азъ имамъ, не сѣ никакъ въ съответствие съ онѣзи, които, за голѣмо съжаление, чрезъ ежедневиия печатъ често пѣти се разпространяватъ. Презъ 1929 г. сѣ били внесени 48.376.636 кгр. жито отъ Сърбия. Презъ м. януарий 1930 г. — 2.384.978 кгр., презъ м. февруарий — 1.475.000 кгр. и презъ м. мартъ — 515.507 кгр. Вие знаете, че отъ 1 мартъ се измѣни тарифата за превозъ на зърнени храни къмъ мелницитѣ, като зърненитѣ храни, които нѣматъ мѣстни произходи, не могатъ да се ползватъ отъ благоприятствената тарифа. На 7 мартъ т. г. сѣ били внесени — азъ обръщамъ вашето внимание върху тая цифра — само 15.000 кгр., единъ вагонъ жито презъ Драгоманъ. На 14 мартъ е билъ внесенъ пакъ само единъ вагонъ жито, на 14 мартъ — 250.000 кгр. жито, единъ шлепъ по Дунава, презъ Свищовъ. Вносетъ на царевича, за който имаше също голѣмъ шумъ, въ 1929 г. е билъ 24.141 кгр., презъ гара Драгоманъ, и тя е останала тамъ непродана. Въ 1930 г. е внесена царевича 15.000 кгр. презъ Свищовъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ председателя)

И. Бояджийски (д. ср): Тая царевича бѣ стоварена въ Свищовъ и остана непродана.

Министъръ В. Молловъ: Азъ смѣтамъ, че мѣрките, които сме взели за ограничаване на този вносъ, сѣ дали резултати. Но ако бѣхме ги взели по-рано, азъ не знамъ дали известни части отъ нашето население биха били доволни, специално населението отъ балканскитѣ мѣста.

Трѣбва ли да покровителствуваме нашитѣ земеделски производители? Азъ съмъ партизанинъ на тая политика и винаги съмъ я поддържалъ. Смѣтамъ, че ще трѣбва да бъдатъ взети надлежитѣ мѣрки за предстоящата реколта. Несъмнено е, че ние ще трѣбва да навикнемъ съ това, да бъдемъ въ съгласие съ ценитѣ на международния пазаръ. Сега има едно раздвижване на търговията съ зърнени храни, което може да се дължи на това, че въ Аржентина реколтата не отговаря на очакванията, а може да се дължи и на други причини. Ако сега вземемъ известни мѣрки за бъдещата реколта, нашето земеделско население ще може за своитѣ произведения да получи онова, което трѣбва да получи и, следователно, неговата покупателна способностъ да бѣде засилена.

Бихме могли да вземемъ и други мѣрки за спиране вноса на жито. Една мѣрка се препорѣчва отъ управлението — тя може да бѣде взета и по съществуващото законодателство — но биде приложена само отъ две или три общини въ България. Касае се за въвеждането на типовъ хлѣбъ. Типовиятъ хлѣбъ ще даде възможностъ да се консумиратъ нѣкои зърнени храни, които се произвеждатъ у насъ и които не могатъ да бъдатъ изнесени. Обаче не само ония граждани, които сѣ по-богати, но и работницитѣ гледатъ на типовия хлѣбъ съ едно недовѣрие и предпочитатъ другия хлѣбъ. Заради това ще трѣбва да се предприеме друга мѣрка: да се задължатъ мелницитѣ да вадятъ типово брашно, но това е административно ограничение, което не всѣки пѣтъ властѣта желае да възприеме, като мисли, че населението само ще съобрази, че трѣбва да живѣе по-икономично. Въ сѣщность въпросътъ за нашето земеделско производство сега се изостря. Поради това, че въ Канада, Съединенитѣ

щати и южна Америка има свръхпроизводство, необходимостъ е за насъ да преминемъ къмъ други интензивни култури, за които трѣбватъ извънредно много сръдства и приспособяване. Нашето население, съ присѣщата нему интеллигентностъ, ще се приспособи бързо. Трѣбва да преминемъ къмъ слънчогледа, цвѣклото и други интензивни култури. Да развиемъ скотовѣдството, за голѣмо съжаление, не сме така пригодени, поради разораването на мѣритѣ. Азъ не зная дали скотовѣдството ще може да се развива така, както по-рано.

С. Дръновски (з): (Казва нѣщо)

Министъръ В. Молловъ: Вие, г. Дръновски, сте съгласни съ мене, но има, обаче, по-учени хора отъ менъ и отъ Васъ, агрономи — впрочемъ, и Вие сте агрономъ — които сѣ на друго мнение, които мислятъ, че добитѣтъ не трѣбва да ходи по полето, а трѣбва да бѣде отглежданъ въ обори, както това става въ други държави. Но това е единъ начинъ за отглеждане на добитѣта, къмъ който нашето население трѣбва да привикне. Само съ преминаване къмъ интензивни култури и засилване на скотовѣдството ние бихме могли да създадемъ поминѣкъ на нашето население.

Азъ обръщамъ вашето внимание и върху другъ единъ въпросъ, който излиза отъ областта на земеделството и който засѣга вече и мене. Моето убеждение е, че въпроса за търсенето и намирането на пазари за нашитѣ земеделски произведения ние сами нѣма да го разрешимъ, особено въпроса за пласирането на нашитѣ зърнени храни. Конференцията въ Женева, свикана за да даде една митническа почивка, завърши преди нѣколко дена съ половинъ резултатъ, не съ цѣлъ резултатъ. Земеделскитѣ държави, които експортиратъ, се намѣриха тамъ въ пълно противоречие съ индустриалнитѣ държави. За голѣмо съжаление, поради необходимостта да правимъ икономии, България не бѣше представена чрезъ единъ специалистъ въ тая конференция, на която присѣствуваха съответнитѣ министри на други държави. Тамъ земеделскитѣ държави дойдоха до известни предварителни споразумения за едно взаимно разрешаване на въпроса за пласиране на тѣхнитѣ земеделски произведения, чрезъ взаимно стокиране, чрезъ търсене на пазари, чрезъ една обща митническа политика при сключаване на търговски договори, за да могатъ да се защитятъ срещу исканията, които идатъ отъ индустриалнитѣ държави, за да могатъ да наложатъ пласирането на своитѣ земеделски произведения. Следователно, решението на въпроса за пласирането на земеделскитѣ произведения ще се търси въ митническата и финансова международна политика. Това показва до каква степенъ е необходимо България да я следи и да взема въ нея активно участие.

Освенъ намаляването ценитѣ на земеделскитѣ произведения има и друга една причина за кризата у насъ — кредитната инфлация. Тя настѣпи въ голѣма степенъ вследствие особенъ характеръ на нашата търговия, свързана съ представителство и комисионерство и вследствие така наречения кредитенъ дѣмпингъ на индустриалнитѣ страни, които, за да пласиратъ на всѣка цена своитѣ произведения, намѣриха комисионери, представители, които получиха своитѣ комисиони и дадоха дългосрочни кредити на пласоритѣ, на търговцитѣ. И нашитѣ търговци, разчитвайки често пѣти не върху слабия си капиталъ, но върху голѣмитѣ възможности да добиятъ кредитъ, се спуснаха на тая примамка. Понеже презъ 1928 г. и 1929 г. кредитътъ бѣше поевтинѣлъ, тѣ доставиха крупни количества предмети. За да докажа това, азъ ще ви посоча даннитѣ за нашия вносъ и износъ презъ последнитѣ три години.

Въ 1927 г. ние имаме стойностъ на вноса 6.149.335.000 л., стойностъ на износа — 5.229.458.246 л. Това е стойностъ по митническа оценка, не по камбиална оценка. Това да бѣде добре разбрано, защото митническата оценка на износнитѣ стоки е много долна. Ние оценяваме стокитѣ за износъ извънредно ниско, за да намалимъ износнитѣ мита и другитѣ такси, които се плащатъ отъ износвачитѣ. Въ 1928 г. стойността на вноса пакъ по митническа оценка е била 7.110.595.000 л., на износа — 4.746.552.000 л. Въ 1929 г. стойността на вноса е била 8.208.543.000 л., на износа — 3.892.368.000 л.

Сега ще ви съобща даннитѣ на Народната банка за стойността на вноса и износа по камбиална оценка.

Въ 1924 г. имаме износъ 5.350.000.000 л., вносъ — 5.050.000.000 л.; въ 1925 г. износъ — 5.650.000.000 л., вносъ — 5.750.000.000 л.; въ 1926 г. износъ — 5.041.976.000 л., вносъ — 5.034.858.000 л., сравнително благоприятна година; въ 1927 г. износъ — 6.120.000.000 л., вносъ — 5.138.000.000 л., най-благоприятната година; въ 1928 г. износъ — 5.641.000.000 л., вносъ — 5.839.356.000 л.; въ 1929 г. износъ — 4.808.000.000 л., вносъ — 6.348.000.000 л. Както виждате, има единъ чув-

ствителен дефицит през 1929 г. Аз мога да ви кажа през 1929 г. какво е внесено въ повече и какво е изнесено въ по-малко. Въ износа намалението е главно въ зърнените храни.

Чувствително увеличение има въ вноса на кокосово масло, което отива главно за индустрията — 19.000.000 л.; бензин — 20.000.000 л.; петрол — 7.000.000 л.; масла смазочни — 14.000.000 л.; парафин — 3.000.000 л. Меден сулфат се внася по-малко, но той се внася без мито.

Категория 16: дървета дѣлани или цепени, внесени въ повече за 55.268.000 л.; дѣски отъ меко дърво бичени — 111.211.000 л. въ повече. Категория 18: има едно увеличение отъ 130.000.000 л., отъ които 99.000.000 сж цената на гербовитѣ марки, следователно, трѣбва да се спаднатъ. Кожи отъ едъръ добитѣкъ, агнешки, ремѣци, трансмисиони, внесени въ повече — 41.000.000 л.; каучукъ, галоши, шушони, гуми за автомобили и др. издѣлия отъ каучукъ за 24.000.000 л. въ повече. Въ вноса на копринени издѣлия, преди и конци има едно намаление. За нѣкои по-тънки платове има едно увеличение, но като направите едно общо пресмѣтане, ще се получи намаление съ 11.000.000 л. Преди вълнени — има едно увеличение отъ 91.000.000 л. Преди памучни — има едно намаление близо 270.000.000 л.; ленени издѣлия сж внесени за 43.000.000 л. въ повече.

Категория 28 — желѣзари. Най-голѣмото увеличение е за греди нефасонирани и фасонирани. За фасонирани — 82.000.000 л., за релси — 47.000.000 л., тѣлъ желѣзенъ — 11.000.000 л.; релси за трамвайни линии внесени въ повече за 11.000.000 л.; водопроводни трѣби и съединения имъ за 88.000.000 л. въ повече. Всичко желѣзария и други метали сж внесени въ повече за 322.404.000 л. Машини: динамо машини, апарати, радио апарати, машини за плетене, трактори и пр. сж внесени за 143.000.000 л. въ повече. Въ вноса на автомобилѣ има едно намаление отъ 23.000.000 л.

Ако вземете да прцените тѣзи увеличения, вие ще видите, че една частъ сж за предмети, които внася самата държава — трѣби, релси — а другата частъ сж главно за строителни материали, дървени и желѣзни. Нѣмамъ тукъ даннитѣ за стѣклариата. Само въ вноса на вълненитѣ произведения, които у насъ доста добре се произвеждатъ, има едно увеличение, което бихме могли да кажемъ, че не се обяснява съ нѣкакви особени нужди на нашата търговия и на нашата консомация.

Тѣй че, ако искаме да действуваме ефикасно въ тази посока — въ ограничението на вноса — би трѣбвало да спремъ постройкитѣ въ нашата държава и тогава веднага чувствително бихме намалили нашия вносъ. Би трѣбвало да намалимъ и вноса на известни предмети, отъ които самата държава има нужда. Съ тия намаления бихме стигнали до нормалния нашъ вносъ. Но и като изключимъ увеличения вносъ на тия материали, при все туй трѣбва да се забележи, че вносътъ презъ 1929 г. е билъ по-голямъ, отколкото по-рано и се дължи на дългосрочнитѣ кредити. Даже сръбското жито е внесено въ България заради това, защото сж били давани 3—4 месечни кредити на търговцитѣ, които го внасятъ. Азъ зная случаи, кѣдето мѣстенъ продуктъ се продава 11 л. килограмътъ, а пѣкъ търговецътъ го купува 18 л. отъ внѣтъ, защото му го даватъ 2-годишенъ кредитъ и той се надява паритѣ, които оставя у себе си, да ги употребѣи за нѣкакви други цели, било за инвестириания или за купуване на други предмети.

Спадането на ценитѣ на зърненитѣ храни се отрази върху възможността да бждатъ пласирани стокитѣ, които бѣха доставили търговцитѣ. То се отрази и върху нашитѣ индустриални предприятия, които нѣмаха предвидливостъта да не се запасяватъ за дълго време съ сурови материали. Азъ ви посочихъ каква е стойността на вноса за индустрията. Ако за 1926, 1927 и 1928 години смѣтнете по единъ милиардъ лева сръдно вносъ за нашата индустрия, вие ще дойдете до едно много ясно заключение, че и нашата индустрия се намира въ тежко положение поради суровитѣ материали, които си е доставяла на кредитъ. Азъ зная случаи, гдето сега изплащатъ купени материали въ 1924 г. Та и въ индустрията настѣпи една криза, вследствие на свръхпроизводство и спадане на ценитѣ, което доведе до невъзможностъ да се покриватъ разносцитѣ на предприятията.

Г. г. народни представители! Има и друга една причина за кризата, която азъ трѣбва да изтъкна. Това е въобще тенденцията на спадане ценитѣ въ странство. Азъ мога да ви посоча за всички страни едно приближаване на ценитѣ на стокитѣ на едро къмъ индексъ, отъ преди войната; мога да ви посоча и едно постепенно спадане ценитѣ на дребно. Ясно е, че нашата търговия, нашата индустрия и нашето земледѣлие, предъ видъ на тази особена конюнктура въ

1929 и 1930 г., се намира въ едно твърде тежко, твърде не-изгодно положение и предъ едни евентуални загуби.

Като се признава и като се знае това положение, какви сж мѣрцитѣ, които могатъ да бждатъ предприети специално отъ министра на финанситѣ? Всички мислятъ, че той е всесилниятъ факторъ да предприеме всички мѣроприятия за смекчение на кризата. Азъ тукъ трѣбва да бжда наясно съ въсъ. Това, което азъ съмъ челъ, то е само едно: искатъ се бързи и ефикасни мѣрки. Кои сж тѣ? Къмъ посочване на мѣрцитѣ се дохажда твърде рѣдко, освенъ въ последно време. Въ една малка студия, която четохъ завчера — не познавамъ автора на тази студия — достатъчно обективно написана, съ тенденция, да се покаже, че е много мѣчно да се действува срещу икономическитѣ, срещу стопанскитѣ закони, които обикновено надвиватъ и често пѣти се подиграватъ съ мѣроприятията на хората, се изтъква, като първа мѣрка, че би трѣбвало да се ограничи вносътъ. Втората мѣрка е увеличение заплатитѣ на чиновницитѣ. Отправя се укоръ на правителството, че то не е повишило заплатитѣ на чиновницитѣ съобразно съ поскъпването на живота. Несъмнено е, че за увеличения заплатитѣ правителството на Демократическия сговоръ е направило голѣми жертви. Азъ ви четохъ съответнитѣ цифри, азъ ви съобщихъ по какъвъ начинъ е вървѣло увеличението на заплатитѣ и по-рано и мога да ви приповторя тѣва, ако ви интересува.

Обаждатъ се: Нѣма защо.

Министъръ В. Молловъ: Ние действительно сме дали твърде голѣми жертви за увеличение на чиновническитѣ заплати. Въ 1924 г. сж дадени около 900 милиона лева, следващата година 350 милиона и следъ туй още 300 милиона лева. Затова бюджетътъ, който варираше между 5.680.000.000 л. и 5.700.000.000 л., нарастна само отъ увеличението на чиновническитѣ заплати до тази сума, която представлява сега. Увеличението му не е отишло за въществени разходи, а за повишение заплатитѣ на нашето чиновничество.

Действително чиновническитѣ заплати не сж дошли до индекса на поскъпването на живота, но ние сме се стремили да ги изравнимъ съ заплатитѣ преди войната. Заплатитѣ на низшитѣ чиновници сж увеличени 26—27 пѣти, а на висшитѣ чиновници 14—15 пѣти; има една категория чиновници, на която заплатитѣ сж увеличени 12 пѣти. Обаче, ние бихме ли могли съ сръдствата, съ които разполагаме сега, да увеличимъ чиновническитѣ заплати? Министерскиятъ съветъ при разискването на тазгодишния бюджетъ взе решение да нѣма увеличение на заплатитѣ и то по съображение, че има едно поевтиняване на много предмети.

Ц. Табаковъ (зан): Почти на всички предмети.

Министъръ В. Молловъ: Следователно, едно увеличение на заплатитѣ не се оправдава. Азъ смѣтамъ, че ние трѣбва да процедираме по другъ начинъ, а именно, като вървимъ къмъ едно изравняване, къмъ едно по-справедливо опредѣляне на заплатитѣ.

Д. Нейковъ (с. д): Това е крайно необходимо.

Министъръ В. Молловъ: И по този въпросъ, г. Нейковъ, нѣкои ще бждатъ разочаровани, защото не сж вникнали въ него. Опровержението, което телеграфошескиятъ съюзъ отправи къмъ мене, се основава пакъ на едно недоразумѣние. Азъ съмъ говорилъ за всички добавѣни, а не само за скрититѣ добавѣни. Едни чиновници иматъ скрити, други явни, трѣбва да ги туримъ всички — и явнитѣ и скрититѣ — на едно мѣсто и да ги разпредѣлимъ, а не явнитѣ да запазимъ за едни, а скрититѣ да ги вземемъ отъ други. Справедливостъта изисква едно общо правило за разрешението на този въпросъ. Той не е разрешенъ съ бюджета, но той има да се разрешава, и може би, въ много скоро време да се разреши. Всичкитѣ подготвителни изучавания азъ съмъ направилъ и достатъчно е само известни категории чиновници да възприемагъ това начало, което азъ предлагамъ, и този въпросъ ще бжде решенъ. Обаче едно увеличение на чиновническитѣ заплати, както се иска отъ нѣкои, за да се приблѣжатъ къмъ индекса на поскъпването на живота, не може да се възприеме сега, следователно, тази втора препорѣчана мѣрка е неосъществима.

По първата препорѣчана мѣрка, ограничението на вноса, може би нѣщо ще бжде извършено. За ограничение вноса на дървени материали съмъ направилъ въ предѣлитѣ на оная власт, която имамъ — увеличихъ индекса, по който се взема митото на тия материали. По отношение на други предмети може би ще бжде направено сѣщото; но азъ искамъ да изтъкна, че покачването на митата води къмъ по-

качване цената на предметите и кт-мъ скъпоти на живота. Може би, днес, при невъзможността да се продава, тая скъпостия нѣма да настѣпи, но азъ винаги съмъ искалъ отъ известни съсловия, които сж желаели ограничения на вноса и покровителство, да ме увѣрятъ, че цената на продуктите нѣма да се покачи. И тамъ, където виждамъ, че има такава тенденция, или е възможна, нѣма да предприема никакво покачване на вносите мита. Това мога да го заявя. Обаче, ако предприемемъ една обща мѣрка или една обща ревизия, ние ще дойдемъ до онова положение, въ което бѣхме тукъ предъ Народното събрание. Вземете голѣмитѣ пера на нашия вносъ. Азъ нѣма защо да се връщамъ къмъ всички години. Да вземемъ само последните две години. Ако вземете по-крупните цифри на нашия вносъ въ последните две години, вие ще видите, че азъ мога да ударя колонияла, но въ колонияла има известни предмети, които имаха защитата на народното представителство, като предмети на широка — народна консомация.

Петролъ, бензинъ, минерални масла — 161 милиона за 1927 г. Мога да ви кажа и за другите години. Петролъ, бензинъ и други минерални масла за 1929 г. — 130 милиона; други растителни и животински масла, които идатъ за индустрията — 113 милиона; жѣлѣзо — 531 милиона, главно за постройки; дървени строителни материали — 241 милиона — тамъ вече е взето потребното; хартия и произведения отъ нея — 177 милиона. Ние имаме производство на хартия, но главно вестникарската хартия иде отъ странство. Кожи сурови — 220 милиона — това е за индустрията. Памучни издѣлия — 770 милиона; памучни преди — 670.512.000; машини, индустриални и земеделски — 910 милиона. Това сж перата, които ни интересуватъ.

Д. Дрънски (д): Каква е стойността на текстилите, които идатъ отъ странство?

Министъръ В. Молловъ: Памучни издѣлия и преди — 780 милиона.

Д. Дрънски (д): Вълнени платове?

Министъръ В. Молловъ: Вълнени платове — 228.151.290 л.

С. Савовъ (д. сг): Има и вълна.

Министъръ В. Молловъ: Вълнена прежда — 192 милиона, вълна обикновена — 177 милиона. Тия цифри даватъ една пълна характеристика на нашия вносъ. За памучните преди, които представляватъ една крупна цифра, тукъ имаме голѣми обсъждания и Народното събрание тогава не се реши да покачи тѣхното вносно мито, защото тѣ представляватъ отъ себе си единъ предметъ на широко народно употребление. Следователно, когато ние говоримъ за ограничение на нашия вносъ, трѣбва да имаме предъ видъ тия крупни пера на нашия вносъ, за да не заскъпимъ съ това ограничение живота.

Не трѣбва да забравяме и друго — че всѣка мѣрка въ тая областъ може да предизвика контрамѣрка отъ държавата, която е заинтересована отъ този вносъ. Ние не представяваме отъ себе си едно стопанство самозадоволяващо се, ние представляваме едно стопанство, което живѣе съ износъ и, ако нашите тютюни бждатъ контингентирани, или ако бжде спрѣнъ тѣхниятъ вносъ въ съотвѣтната държава, или срещу вноса имъ се поискатъ известни компенсации, вие разбирате предъ какви мъчнотии ще се намѣри нашата държава. Защо тогава се говори, че не било направено ограничение на вноса своевременно? То е направено. Нашите тарифи сж високи. Където може да се направи, ще се направи. Следователно, тия конкретни мѣрки, които азъ чувамъ, сж мѣрки, които не биха могли по никой начинъ да бждатъ приложени. Къмъ това азъ прибавямъ международната конвенция, която е подписана отъ България — макаръ че България не я ратифицира; азъ намѣрихъ начинъ да не я ратифицираме — за ограничаване запрещения и ограниченията по вноса и износа. Тая конвенция нѣкои държави сж я възприели, ние съ голѣми мъчнотии не я възприехме. Тая конвенция въ сжщностъ представлява една тенденция на международната политика да нѣма запрещения на вноса и износа. Казва се да забранимъ вноса на луксозните стоки. По силата на тая тенденция на международната политика ние не бихме могли да направимъ това. Ясно е, че и тукъ ние имаме известни задължения, ако не напълно формални, задължения отъ международенъ характеръ, задължения, които ние трѣбва съ голѣмо внимание да изучаваме, за да не дойдемъ до известни противоречия съ други държави, които биха могли да бждатъ пакостни за насъ.

Друго едно срдѣство, г-да, за разрешаване на кризата — това го чухъ, не съмъ го челъ още, но ме увѣриха — събиратъ подписи въ гр. Пловдивъ, при тракането на ке-

пеници, за единъ мораториумъ. Помислиха ли си хората, които сж пуснали тази идея за мораториумъ, каква опасностъ представлява тя, не само за всички, но предимно за самите търговци? Това означава едно окончателно подринване, едно окончателно унищожаване кредита не само на самите тѣхъ, но и на държавата; това означава, че хората, които търсятъ кредитъ и казватъ: „Дайте ни кредитъ“, сжщевременно да унищожаватъ възможностите да се дава тоя кредитъ. Какъ е възможно да се лансира подобна мѣрка, подобна мисль? Какъ е възможно да се събиратъ подписи, къкъ е възможно тя да се обсъжда сега, когато тя и международно, и вътрешно ще поведе къмъ окончателното унищожаване на хората, които тъкмо искатъ тоя мораториумъ? И понеже съ този мораториумъ и това искане се засѣга въпросътъ за кредитната политика, нека ми бжде позволено да се спра на последно мѣсто и върху нея; тамъ ще засегна и нѣкои други въпроси. Ще ме извините, че може би съмъ прекалилъ съ времето, което ви отнемамъ.

За кредитната политика може да се търсятъ обяснения отъ министра на финансите. Не е той нейниятъ пълненъ ръководител, но той е длъженъ да я наблюдава, той е длъженъ да следи и е длъженъ отъ държавно становище да защитава кредита на България. Кредитната политика на държавата се следи отъ министра на финансите, но тя се ръководи главно отъ Българската народна банка, която е получила една особена организация, която е получила особени права съ особенъ законъ и особенъ статутъ, и която има преди всичко за целъ да пази стойността на българската девиза, на българската монета чрезъ едно правилно уреждане и правилно ръководене на кредитната политика. Азъ не обичамъ никога да прехвърлямъ отговорности върху други; азъ съмъ ги поемалъ и съмъ ги поемалъ предъ Народното събрание, и където има моя отговорностъ, азъ ще я поема докрай. Но азъ никога не мога да не изтъквамъ известни факти, които се забравятъ, и факти, които иматъ голѣмо и дълбоко значение. Реформата на Българската народна банка се предприе главно съ огледъ да се освободи нашиятъ кредитъ и нашата монета отъ въздействието на политиката, на администрацията. Народната банка получи своя автономенъ характеръ, тъкмо заради туй, защото миналото представляваше намѣси на финансовото управление, които доведоха до инфлацията, до прекаланитѣ издavanja на банкноти, до задължеността на държавата къмъ Българската народна банка съ 4.700.000.000 л., които доведоха до спадането на българския левъ, до унищожаването на кредита на държавата. Министърътъ на финансите може да дава известни указания, може да възбужда известни въпроси, но той нѣма възможностъ да ги решава въ Българската народна банка; за кредитната си политика, той е извънъ нея и съ нея заедно трѣбва да предприема или да извършва известни мѣроприятия. За монетната политика, за поддръжане на монетата — сжщо тѣй. Но решението на въпросите на ограничаването на кредити, за покачване на сконтото, за даване на кредити, за портфейла на Народната банка е ставало автономно отъ Народната банка. При тѣхното разрешение министърътъ на финансите може само да пази закона, т. е. да следи, дали нѣма да има нѣкакво погазване на установените правила отъ закона или наредбата за Българската народна банка. Той не бива да се мѣси, той не бива да налага, той не бива да изисква, защото съ туй ще подрови основата, върху която е съградена Българската народна банка.

Прочее, въ политиката, която съмъ следвалъ, азъ преди всичко съмъ търсилъ да запазя кредита на България. И азъ не мога въ тоя случай да не изтъкна, че преди всичко мѣроприятията, които съмъ вземалъ и мѣроприятията, които съмъ отклонявалъ и предупреждавалъ, сж дали възможностъ, българскиятъ кредитъ, създаванъ въ последните години следъ войните, постепенно да се засили, да се установи, да се закрепи. България, която по-рано не можеше да бжде допущана на чужди париченъ пазаръ, биде напоследъкъ допустната. Тя сключи два заема, и тѣзи заеми донесоха очакваните резултати. Бѣжанскиятъ заемъ даде възможностъ за разрешение на единъ голѣмъ стопански въпросъ, какъвто е въпросътъ за настаняването на бѣжанците, а заедно съ туй и косвено допринесе за постигането на известни други полезни цели. Стабилизационниятъ заемъ усили още повече кредита и даде възможностъ на Българската народна банка да има известенъ стокъ отъ девизи, да уравни своите задължения къмъ другите две държавни банки и да даде възможностъ на съкровището да покрие известни свои предишни задължения. Отъ тѣзи заеми сжществуватъ още неизразходвани суми въ разположение на българската държава. Критикуванъ съмъ билъ, че тия суми, съ съгласието на Българската народна банка, въ която тѣ се пласиратъ, се намиратъ отчасти, когато тѣ не сж изразходвани, въ чужди девизи и

въ странство, и лихвитът които ние плащаме за заемите не съответствуват на лихвите, които получава държавата от странство, за депозираните там суми. Но въпросът е, че тия суми, депозираните въ чужди дивизи въ самата страна, не биха могли да бъдат обърнати веднага въ български левове, защото това би било безполезно, и ако не биха били обърнати въ български левове, Българската народна банка, въобще, не би могла да ги олихвява. Тъй че, тая операция е напълно целесъобразна и е операция, която се извършва от Българската народна банка.

Цифреното положение на тези заеми, което интересува г. Пастухова специално, мога да кажа сега представя от себе си един остатък от един милиард и, ако се не лъжа, 300 милиона лева. Може би да събъркам; точните цифри ще ви съобща после, щом този въпрос Ви интересува.

К. Пастуховъ (с. д): Не само мене интересува, но цялото Народно събрание.

Министъръ В. Мотовъ: Точен отчет, какво е разходвано, не мога да Ви дамъ. Сега Ви казвамъ приблизително какъв е остатъкътъ. Всичко останало се употребява споредъ своето предназначение и съ твърде полезни резултати: и за българските държавни железници и за нашите пшеници, и главно, за ликвидация на известни задължения къмъ Българската земеделска банка, къмъ Българската кооперативна банка, които получиха по тоя начинъ възможностъ да засилятъ извънредно много своята дейтелностъ.

Азъ съмъ принуденъ въ преследване на тази кредитна политика да правя известни ограничения, да употребявамъ известни мърки на спирание, на несъгласие. И мога да ви кажа, че въ това отношение съмъ ималъ само голъми неприятности. Азъ съмъ билъ длъженъ да спирамъ известни желания за заеми на общини подъ гаранция на държавата; за заеми на други държавни учреждения, пакъ подъ гарания на държавата; да спирамъ известни мърориприятия, да не се съгласявамъ съ известни пласменти, да прецеждамъ всички искания отъ подобенъ характеръ, защото смътвамъ, че по този начинъ преследвамъ една политика на запазване кредита. Ако бихме следвали противното, тогава ние бихме унищожили кредитоспособността на държавата и бихме достигнали до твърде печални, обратни резултати.

Азъ ви казахъ, че Българската народна банка, основана върху невмѣстателството на административната властъ въ нейната кредитна политика и въ нейните технически задачи, които сж нейно прѣко задължение, е изпълнявала своите функции твърде редовно, твърде нормално. Азъ бихъ могълъ да ви съобща извънредно много данни, що се отнася до дейтелността на Българската народна банка. Азъ съмъ длъженъ да ви дамъ известни сведения, за да се уверите, че и корената Българска народна банка е неправилно корена и че кризата въ кредита не дойде отъ Българската народна банка, че нейниятъ знакъ за спирание на кредитите се изтълкува въ този смисълъ, въ сжщностъ, кредитите зависѣха отъ другад.

Ето ви една таблица за положението на кредита отъ 1911 и до 1929 години за влоговетъ и пласментите на Българската народна банка и на кредитните институти въ България. Българската народна банка въ 1911 г. е имала 121.357.000 златни лева влогове и пласменти; Българската земеделска банка — 70.568.000 златни лева; Българската централна кооперативна банка — 607.000 златни лева; частните банки — 96.596.000 златни лева. Значи, всичко пласменти, влогове и текущи смѣтки въ тази година е имало 289.128.000 златни лева.

Портфейлъ и аванси. Българска народна банка — 126.484.112 златни лева, Българска земеделска банка — 113.833.000 златни лева, Българска централна кооперативна банка — 2.341.000 златни лева, частните банки — 124.622.000 златни лева. Всичко, портфейлъ и аванси 366.261.000 златни лева. Това е при индексъ сто.

Въ 1924 г. — Народната банка — влогове и текущи кредиторни смѣтки — 2.149.277 л., портфейлъ и аванси — 736.537.000 л.

Земеделска банка — влогове — 1.666.000.000 л., портфейлъ и аванси — 1.695.000.000 л., 1925 г. — Българска народна банка — 2.642.000.000 л.; 1926 г. — 3.240.000.000 л., 1927 г. — 2.380.000.000 л., 1928 г. — 2.936.000.000 л., 1929 г. — 2.234.000.000 л. Това сж влоговетъ и текущите кредиторни смѣтки на Народната банка. Портфейлъ и аванси, т. е. това, което означава кредита — 1924 г. — 736.000.000 л.; 1925 г. — 822.000.000 л., 1926 г. — 1.254.000.000 л., 1927 г. — 975.000.000 л., 1928 г. — 1.284.691.000 л., 1929 г. — 1.423.000.000 л. — увеличение.

Българската земеделска банка — влогове и текущи кредиторни смѣтки, 1925 г. — 1.831.000.000 л., 1926 г. — 2.150.000.000 л., 1927 г. — 2.500.000.000 л., 1928 г. — 3.391.000.000 л., 1929 г. — 3.962.000.000 л. — постоянно расте.

Портфейлъ и аванси: 1924 г. — 1.695.000.000 л., 1925 г. — 1.936.000.000 л., 1926 г. — 2.222.000.000 л., 1927 г. — 2.425.000.000 л., 1928 г. — 2.960.000.000 л. и 1929 г. — 4.137.000.000 л. Азъ мога да ви прочета съответните цифри и за частните банки, като пропушамъ Кооперативната и популярните банки, които сж нарастнали. Въ 1924 г. влоговетъ и текущите кредиторни смѣтки въ частните банки сж 3.438.000.000 л., въ 1929 г. — 6.823.000.000 л. Въ 1924 г. портфейлъ и аванси — 3.452.000.000 л. и постоянно се качватъ: въ 1925 г. — 4.000.000.000 л., въ 1926 г. — 4.300.000.000 л., въ 1927 г. — 4.900.000.000 л., въ 1928 г. — 6.000.000.000 л., въ 1929 г. — 7.359.000.000 л.

Вие виждате, следователно, какъ въ сжщностъ се е движилъ кредитътъ и на търговецъ, и на индустриалецъ и какъ сж се движили тия влогове, които ви интересуватъ.

Това движение, което почва отъ 1924 г. мога да ви го представя въ една таблица (Показва я), отъ която нѣмамъ много екземпляри, но която бихъ могълъ да отпечатамъ, за да ви бъде раздадена. Ще видите, че Българската народна банка въ 1924 г. показва едно движение твърде нормално къмъ увеличаване; популярните банки, които започватъ много по-долу, сж надминали вече Народната банка. Тя има 53 милиона лева златни, а популярните банки — 65 милиона лева златни. Това сж пласменти на банките въ България. Въ 1924 г. пласментътъ на Земеделската банка е билъ много повече, сега е около 160 милиона лева златни. Червената линия показва движението на частните банки — 274.500.000 златни лева. Вие виждате, следователно, какъв е пласментътъ, виждате какъ е вървѣлъ кредитътъ.

Сега идва въпросътъ, защо всичко се отнася къмъ Българската народна банка. Миналата 1929 г. Българската народна банка се намѣри предъ следното положение. Азъ имамъ това разследване, което е направено въ Българската народна банка съ всичките цифри и данни, които могатъ да докажатъ това положение, което тогава е било отбелязано. Отъ изложението, което прави Българската народна банка, вие ще се убедите, че тя, отъ една страна, чрезъ своята политика е направила надлежните предупреждения. Едно предупреждение дойде чрезъ увеличаване коефициента на вносите мита, което азъ направихъ въ 1928 г. Дойде второ предупреждение чрезъ качване сконтото — въпросъ, който се повдигна презъ мартъ месецъ 1929 г., но управителниятъ съветъ на банката, като автономна, не се съгласи да го покачи, а го покачи едвамъ презъ юлий месецъ. Българската народна банка се намѣри предъ друго едно положение — да изследва своя портфейлъ, т. е. портфейла, който е представенъ за сконтъ и реесконтъ, и да се убеди, че въ този портфейлъ има известни недостатѣци, че тя ще трѣбва да го проучи и да го оздрави. Около 25% отъ този портфейлъ не представляваше отъ себе си напълно онѣзи качества, които се искватъ отъ единъ нормаленъ търговски и индустриаленъ портфейлъ. При едно разчитване дойде се до единъ процентъ много по-доленъ, около 8%. И Българската народна банка, която казва, че развитието на търговските пласменти въ банката въ аванси отъ 31 декемврий 1928 г. до 30 ноемврий 1929 г. постепенно, системно нараства, показва, известно намаление въ друга областъ. Отъ началото на 1929 г. размѣрътъ на аванса е въ постоянно намаление и отъ 700 милиона лева въ края на 1928 г., презъ м. ноемврий, той е спадналъ на 509.000.000 л., и това ще продължи, тъй като тукъ влизатъ подлежащите на ликвидация текущи смѣтки подъ лично порѣчителство, съ които банката не може да работи. Представените въ банката търговски ефекти се увеличили отъ 367 милиона лева въ края на 1928 г., на 685 милиона лева въ края на юний месецъ 1929 г. Азъ мога да ви посоча цифрите отъ последния отчетъ на банката отъ 26 мартъ 1930 г. Но достатѣчно е това, което азъ съмъ ви съобщилъ, за да се убедите, че Българската народна банка въ този пѣтъ е действувала съ оная предпазливостъ и съ оная разумностъ, които ѝ се налагатъ. Стѣснение на кредита дойде, но дойде отъ частните банки, специално отъ чуждите банки, които, поради промѣната въ режима за монопола на девизите, принудени да носятъ известенъ рискъ предъ видъ на туй, че тѣхните ангажменти сж въ чужди дивизи и предъ видъ на туй, че банката не можеше, както по-рано, да имъ гарантира дивизи à l'utée, когато тѣ поискатъ, сами трѣгнаха къмъ стѣсняването на кредита и къмъ намаляването на своите пласменти. И оттамъ, предъ видъ на този грамаденъ пласментъ, който се намираще въ чуждите банки,

дойде действителното състояние и въ нашата индустрия и въ нашата търговия. Българската народна банка не е останала безчувствена към постоянното искане на кредити от нея, и тамъ, където е тръбвало, тя се е застъпвала, тя е спасявала — нѣма да посочвамъ имена — отдѣлни търговци, отдѣлни фирми, отдѣлни индустриални предприятия, отдѣлни банки. Следователно, Българската народна банка не е действувала по единъ шаблоненъ и формаленъ начинъ. Най-главното доказателство за нейното нормално развитие е тази таблица (показва една таблица), която ви посочихъ и която ясно показва, че тя е вървѣла твърде постепенно и твърде нормално и по такъвъ начинъ, по който тя би вървѣла, ако не бѣ станала нѣкаква трансформация, нѣкакво измѣнение въ нейнитѣ статуты.

Българската народна банка има първо задължение да запази националната девиза. По какъвъ начинъ тя може да я запази? Вие знаете, г-да, че английскиятъ народъ, напр., досега е благодаренъ на Английската банка само затуй, че тя, неподчинявайки се на никого и преследвайки строго тази целъ, да запази стойността на английската лира, при най-трудни и мъчни обстоятелства, е успѣвала да стори това. Тамъ никога поачване или намаляние на сконто, изнасяне или внасяне на злато, пътуване на управителя на банката въ Америка, известни други комбинации, които се правятъ между емисионнитѣ банки, не сѣ давали поводъ за критика, защото се знае, че задачата на Английската банка е да пази националната девиза. И задачата на Българската народна банка е тази. И ние, когато поставяме този въпросъ, не трѣбва да си правимъ илюзии, че нашиятъ търговски балансъ, който представлява повече вносъ, а по-малко износъ, който е дефицитенъ, отговаря на нашия платеженъ балансъ; че нашиятъ платеженъ балансъ можемъ още друго да го разглеждаме и да видимъ какво представлява отъ себе си като фактъ положението на Народната банка съ огледъ на задълженията на държавата къмъ странство, които трѣбва да бждатъ изплащани въ чужди девизи и които трѣбва да бждатъ вземани отъ тия излишци, които евентуално би имала Народната банка. Народната банка, следователно, трѣбва да преследва преди всичко тази целъ. Какъ ще я преследва? Тогава, когато тя види едно увлѣчение, когато види една тенденция за усиляване на кредита, когато види едно поачване на вноса, който не отговаря на нашитѣ стопански нужди, естествено е, че тя ще трѣбва да води политика на ограничение. Може би тя да бжде неприятна за едно или за друго, но тази неприятностъ се покрива отъ общата задача, отъ общата върховна целъ, която трѣбва да бжде осъществена.

По тоя случай, г-да, представете си за моментъ положение, при което ние трѣбва да решаваме радикално. Азъ съмъ си слагалъ този въпросъ въ миналото, когато трѣбваше да вода преговори, и твърде тежки и мъчни преговори, било за ликвидацията на известни задължения, било за поемането на нови ангажменти чрезъ заеми или по другъ начинъ. Кой пътъ трѣбва да следваме? Пътятъ на паричната инфлация и обезценяване на нашата монета ли, пътъ, който сѣ следвали Австрия, Унгария, Германия и нѣкои други държави въ много по-малка степенъ? Азъ зная годинитѣ 1922 и 1923, следилъ съмъ това, което ставаше въ Виена, следилъ съмъ това, което ставаше въ Берлинъ, макаръ за кратко време, азъ зная въ какво безумие се намира народътъ и зная какво означаваше постоянното ежедневие падане на девизата и какъ представляваше то едно окончателно унищожаване на всички спестявания и едно въздигане на спекулантитѣ. Отъ инфлацията въ тия страни известни спекуланти спечелиха, нѣкои индустрии се освободиха отъ задълженията си безъ да платятъ, но тамъ, поне въ Германия, имаше едно нѣщо: при това постепенно спадане Германия можа да се снабди съ чужди девизи, да основе своята Рентенъ банкъ и съ тия девизи отъ 12 милиарда марки създаде своята рентенъ маркъ и унищожи милиарди и билиони обезценени марки, съ които се купуваше едно хлѣбче въ всѣко градче на Германия. Обаче държави, които иматъ вече обезценена девиза, но които нѣматъ тѣзи възможности, които има Германия, ако биха следвали този пътъ, биха дошли до едно положение много по-тежко. Кажете ми, бихте ли вие започнали да започнемъ и ние същата банковна инфлация, изплащане съ банкноти нашитѣ задължения вътре въ държавата, отпускането на кредити чрезъ засилване на банковното обращение — защото банковното обращение днесъ е сравнително намалѣло — за да видите вие какъ нашата девиза ще започне да пада, най-напредъ на международния пазаръ, следъ това на нашия пазаръ и следъ туй, като се убедите, че монополътъ нѣма да помогне, да прибѣгнете до различни срѣдства, палиативни, изкуствени? И азъ се питамъ, дали нашиятъ народъ би могълъ да понесе това, което понесоха

други народи? Азъ отговарямъ: не. Това би било една вътрешна и външна безподошна катастрофа.

Ние сме следвали другъ пътъ — пътя на изпълнение нашитѣ задължения, пътя на запазване на нашата девиза съ голѣми жертви, съ голѣми усилия, съ едно особено законодателство, чрезъ създадения монополъ, чрезъ задържане на девизи, които идватъ отъ износа, чрезъ откъсване на девизи за вносъ, чрезъ една строга контрола, която Народната банка не би могла да върши по тоя пътъ, по който нѣкои мислятъ, че тя има право да контингентира нашия вносъ — една опасна мисль, несвоевременна, съвършено чужда на онова, което представлява днесъ България и окръжаващиятъ я свѣтъ. Следователно, ние трѣбва да употребимъ, и употребяваме, всички усилия за запазване на нашата девиза. Азъ зная колко е мъчно и колко е тежко това. Азъ зная, че ние сме я запазили между другото и съ девизи, които получихме отъ последнитѣ два заема. Несъмнено е, че между съображенията за последния заемъ, пъкъ и за първия, бѣше и това обстоятелство. Естествено е, че въ предвиденията, които азъ съмъ изказвалъ тукъ, предъ Народното събрание, не можехъ да предвидя катастрофалното падане на ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения. Това не можахъ да го предвидя и други, които специално се занимаватъ съ този въпросъ; пъкъ и никой не можеше да го предвиди и у насъ. Ние не можахме да предвидимъ това, отъ една страна, и, отъ друга, този напѣтъ на чужди индустриални произведения навсѣкжде — и къмъ Балканитѣ, и къмъ други мѣста — за единъ пласментъ на каквато и да е цена. Но ние сме действували несъмнено по единъ пътъ, може би, на срѣдна линия — и за едно увеличаване на нашия износъ и за ограничение на нашия вносъ. Ние ще вървимъ изъ тоя пътъ и, вървейки изъ него, не можемъ да не дадемъ подкрепата си на Българската народна банка, която преследва същата тази целъ.

Въ сжщностъ ограниченията настѣпватъ, тѣ ще дойдатъ и ще бждатъ, може би, чувствителни тукъ и тамъ, но тѣ сѣ ограничения, които трѣбва да бждатъ понесени съ огледъ голѣмата целъ, която се преследва отъ държавата и отъ Българската народна банка — запазване на нашата девиза. Съ туй не ще рече, че ние трѣбва да се откажемъ отъ каквито и да било мѣроприятия, които могатъ да помогнатъ за разрешаване на известни въпроси, които могатъ да помогнатъ за разрешаване на стопанската криза и да улеснятъ стопанскитѣ съсловия. Азъ мисля, че сѣ едно взаимно сътрудничество, чрезъ едно общо разискване на всички мѣроприятия, които могатъ да бждатъ предприети, несъмнено е, ще дойдемъ до известно облекчение. Ето, намалянето на износнитѣ мита внесе едно раздвижване въ известни клонове на търговията. Това е несъмнено и дано то се задържи. И ако ние видимъ осъществени очакванията за тазгодишната реколта, несъмнено е, че сѣ едно малко търпение това раздвижване ще бжде по-чувствително и ще донесе известно облекчение. Азъ внасямъ единъ законопроектъ за използване, за рентиране на общественитѣ фондове, който ще даде възможностъ на известни банки да иматъ повече срѣдства, които да бждатъ използвани за сигуренъ търговски портфейлъ и, следователно, чрезъ едно нормално използване на тия срѣдства да се облекчатъ и известни стопански съсловия. Азъ внасямъ единъ законопроектъ, който ще помогне за нормализирането на нашето кредитно, банково дѣло. Трѣбва да кажа, че банковото дѣло у насъ има известни слаби страни. За голѣмо съжаление, у насъ често пъти въпросътъ за уреждането на една банка по начинъ такъвъ, че тя да отговаря на името „банка“, не се разбира правилно. Има недоразумения, съ които азъ ежедневно трѣбва да се разправямъ. Нѣкои мислятъ, че Българската народна банка трѣбва да продължава и занапредъ своята политика отъ миналото, че Земледѣлската банка, Кооперативната банка и частнитѣ банки иматъ едно задължение: да даватъ кредити на всѣкого, който би ималъ нужда и който би искалъ кредитъ. Това, безспорно, е едно прекаляване. Единъ търговецъ въ гр. Русе ми каза: „Кредитъ ни дайте, та макаръ да заложимъ и децата, и женитѣ си“. Това отговаря на една психология, но то не отговаря на едно здраво разбиране на банковото дѣло. Всички банки, безъ изключение, работятъ не съ свой собственъ капиталъ. Нѣма въ свѣта банка, съ изключение на грамаднитѣ създавания въ Америка или нѣкъде въ Европа — пъкъ и тѣ се сливатъ една съ друга, за да представляватъ още по-крупни създавания, трѣстове и т. н. — която да работи съ свой собственъ капиталъ. Ако банката би се ограничила съ свой собственъ капиталъ, то нейната деятелностъ би била съвършено малка, незначителна. Банкитѣ работятъ съ влогове на частни лица и, следователно, пласиратъ чужди срѣдства, които могатъ да бждатъ поискани въ повечето случаи всѣки денъ. Тия влогове не сѣ дългосрочни, тѣ

сж най-много за една година, обикновено сж за три месеца, а текущите смѣтки сж ажурни — всѣки ден може да се внесат и всѣки ден могат да се теглят.

Р. Василевъ (д. сг): Тѣ сж най-големитѣ.

Министъръ В. Молловъ: Следователно, банката, която пласира чужди срѣдства, трѣбва да посрѣща веднага, когато къмъ нея се стичат да искатъ обратно своитѣ влогове. Затуй тя трѣбва да бѣде, както се казва, ликвидна. И Българската народна банка е преследвала тая цел и, трѣбва да кажа, че и другитѣ по-големи кредитни институции въ столицата и въ страната иматъ тая ликвидност. Но, за голѣмо съжаление, не навсѣкжде е тъй. Има пласменти дългосрочни, има банки, които освенъ банкови операции, извършватъ и търговски операции; има управителни съвети, които не схващатъ напълно назначението на тѣхната банка и извършватъ операции, които сж въ вреда на самата банка. Азъ не ща да поменавамъ Софийската банка, защото всѣки ще се сѣти за нея. Но има и други, които следъ нея се поставиха въ сѣщото положение. Едни закупили или приеха тютюни, цената на които спадна; други пласираха срѣдства въ по-дългосрочни операции, които не могат да имъ възвърнатъ веднага паритѣ и, следователно, се явиха въ единъ моментъ на неликвидност, на невъзможност за връщане влоговетѣ. Въ времена на стопанско затруднение влоговетѣ повече се търсятъ и банцитѣ трѣбва да бѣдатъ ликвидни; затова всѣка една солидна банка преди всичко пази своята ликвидност. Отъ тамъ политиката на Народната банка къмъ сливане на банки, къмъ създаване на по-мощни институти. Знаете, че има 95 провинциални банки. Има малки градове, въ които има по 11—12 банки. Естествено, че толкова количество банки въ нашата страна е прекалено. Тѣхнитѣ капитали сж малки, пласментитѣ не могат да бѣдатъ употребени за обикновени банкови операции и оттамъ произхожда това стѣснение, а оттамъ е и необходимостта за оздравяване, оттамъ е и необходимостта отъ двата закона, които внасямъ: единиятъ, може би, ще бѣде раздаденъ утре, а другиятъ — въ непродължително време. Единиятъ е за освобожение банковитѣ институти, кооперативнитѣ сдружения и пр. отъ известни данѣци, когато тѣ се сливатъ, и за покровителство при създаването на резервния капиталъ, за да бѣдатъ осигурени по този пѣтъ спестяванията; другиятъ законъ е за контрола на банцитѣ и за защита на спестяванията; тѣзи закони сж необходими, за да може да се внесе пълна увѣреност, пълна сигурност и въ тази област, за да може, следователно, нашето кредитно дѣло да бѣде заздравено. Ние сме въ процеса на това заздравяване. Азъ знамъ, че тия мѣроприятия не сж отъ такъвъ характеръ, щото веднага да внесатъ нѣкакво чувствително подобрене, но нѣкои внасятъ, нѣкои ще внесатъ и несъмнено ще се помогне за премахване на онзи страхъ, на оная уплаха, която се появи на нѣкои мѣста — споредъ моето разбиране, свършено безосновно — и която се появи особено вследствие на агитацията, започната въ връзка съ стопанската криза отъ една или друга страна. Колчемъ отъ стопански съсловия се повдига повикъ за мораториумъ, естествено, че вложителитѣ гледатъ да си запазятъ спестяванията и ги теглятъ, независимо отъ обстоятелството, че мораториумътъ ще представлява една опасност, безъ да го знае кога той ще се осѣществи или въобще дали ще се осѣществи. Затуй азъ съмъ казвалъ и съмъ предупреждавалъ и самитѣ стопански съсловия, че трѣбва да бѣдатъ внимателни. Тѣ се обръщатъ за кредитъ къмъ Българската народна банка и банката не гледа безчувствено къмъ тѣхъ, но тя не може да разполага съ обществени фондове, съ частни срѣдства; не могатъ това да го правятъ и частнитѣ банки, когато виждатъ, че има една несигурност въ употребяване на тѣзи срѣдства, че не се дава надеждната гаранция, че тѣ се искатъ отъ лица, които не представляватъ отъ себе си поне онѣва морално осигуряване на единъ заемъ, което най-малко би трѣбвало да бѣде търсено отъ единъ банковъ институтъ, който работи съ чужди влогове, следователно, съ чужди частни срѣдства. Оня, който търси кредитъ и се отнася къмъ кредитни институти, който иска преди всичко отъ Българската народна банка кредитъ, не трѣбва да забравя задачата на Народната банка, не трѣбва да забравя, че по този начинъ пресича въ сѣщностъ възможността на кредита и самъ създава онова, срещу което се бори. Но азъ пакъ ви казвамъ, че Народната банка съ своята политика по сливането, по закрепването на кредитнитѣ институти, осигуряване на влоговетѣ и изплащане на тѣзи влогове, даване кредити на всички мѣста, дето има здрави елементи и кждето стѣснението е временно, е следвала разумно пѣтя си и е разрешавала онова, което е трѣбвало да бѣде разрешено. Но не може да се иска всичко, освенъ ако се

дойде до положението да се иска самата държава чрезъ своя бюджетъ да внесе известни срѣдства, да счита, че това е една стихийна катастрофа и по този начинъ по пѣтя, по който тя е уреждала въпроситѣ за земетръсната област или за сушата, или за градушката, да може да разреши и този въпросъ. Азъ съмъ тамъ, че този пѣтъ не би могълъ да бѣде следванъ; поне нашето бюджетно положение не позволява да се пристѣпи въ тоя пѣтъ и, следователно, едно много внимателно и предпазливо отношение се налага въ тази област.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Позволете единъ въпросъ, г. министре.

Министъръ В. Молловъ: Когато говорите, тогава ще ми зададете този въпросъ; сега оставете.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Понеже става въпросъ за участие на Народната банка въ общото кредитораздаване, азъ бихъ Ви помолилъ да обясните на мене и на Народното събрание единъ въпросъ. Вие казвате, че Народната банка участвувала въ общото кредитораздаване почти въ сѣщия размѣръ, въ който е участвувала въ 1911 г.

Министъръ В. Молловъ: Да. Ето таблицата.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Ако се вземе въ съображение активътъ на Народната банка, който въ капиталъ, въ влогове, въ всички други постѣпления възлиза на около 10 милиарда лева презъ 1929 г., за когато става дума, излиза, че Народната банка участвува въ общото кредитораздаване съ 10%. Смѣтате ли, че това участие въ общото кредитораздаване и въ стоковото стопанство съ 10% е достатъчно?

Министъръ В. Молловъ: Азъ съмъ тамъ, че е предостатъчно, защото вие ще употребите кредита да внасяте тукъ грамофонни плочи и разни тенекии, за да храните българския народъ съ всѣкакъвъ боклукъ. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ) Затуй казвамъ, че е предостатъчно. Азъ по-нататкъ ще Ви отговоря, г. Поповъ. Вие ще говорите, и азъ ще Ви отговоря. Сега оставете тая работа.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Въ 1911 г. Народната банка е участвувала въ общото кредитораздаване съ 40%.

Министъръ В. Молловъ: Едно пълно неразбиране и на кредитъ, и на Народна банка, и на кредитораздаване.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Свършено е ясно.

Министъръ В. Молловъ: Толкова ясно, че никой, освенъ Васъ, не може да го разбере.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Сега Народната банка участвува въ общото кредитораздаване съ 10%.

Министъръ В. Молловъ: Ще Ви се обясни тази работа.

Г. Т. Поповъ (д. сг): Добре.

Министъръ В. Молловъ: Вие искате пускане на банкноти, искате кредитна инфлация. Политика: ограничавайте вноса, давайте пари за вносъ; създавайте повече кредитъ, за да внасяме повече стоки, ограничавайте вноса! Това е вашата работа — едно пълно неразбиране и недоразумение! Българската народна банка следи чрезъ ваши представители цѣлото развитие на кредитната политика и отлично знае докъде може да отиде.

Г-да! Азъ виждамъ, че времето е извънредно много напреднало. Има въпроси, по които има още много да се говори, защото виждамъ, че недоразуменията сж дълбоки и нѣма да се обяснятъ. Обаче считамъ, че ще имамъ възможностъ да отговоря на исканията, или на запитванията, които бѣдатъ представени, и по отдѣлнитѣ бюджети, когато сѣщо тъй ще дамъ подробни обяснения.

Азъ искахъ да изтъкна, че въ политиката, която съмъ следвалъ, съмъ успѣлъ да ликвидирамъ задълженията и дефицититѣ, които съществуваша по-рано, да уравнился държавния бюджетъ и да го доведе къмъ излишци. Всички възможни съкращения сж правени; азъ ще ги правя и съ сътрудничеството на цѣлото Народно събрание, съ неговата обща воля ще вървя и занапредъ въ сѣщия пѣтъ и ще постигаме сѣщитѣ резултати. Азъ съмъ успѣлъ да увелича, да установя и да запази кредита на страната, което е върховната задача на единъ финансовъ министъръ — да запази кредита на страната въ финансово отношение и да я изведе и закрепи на международенъ планъ, като създаде сътрудничество на Обществото на народитѣ и чуждитѣ емисионни банки съ България. Азъ считамъ, че това е единствениятъ пѣтъ за разрешаване на голѣмитѣ нужди, които още има България, за да се под-

реди към другитѣ по-напреднали народи. И въ моята политика това е било най-важната целъ. Азъ съмъ търсилъ да запазя България отъ катастрофи. И въ вашитѣ думи и действия азъ ще моля и вие да мислите и да имате при сърдце тая целъ. Въ тая политика винаги азъ съмъ вървѣлъ заедно съ Демократическия сговоръ, който се е отдалъ, още отъ своето основаване, на тая задача — на задачата да служи беззаветно на България. Демократическиятъ сговоръ има още да изпълнява този дългъ. Моятъ позивъ е за разбирателство въ името на отечественитѣ интереси, за едно по-обективно оценяване и обсъждане на всички въпроси, за по-малко страсть, повече търпение, хладнокрвие и постоянство. България ще изживѣе днешната криза, както е преживѣла много по-тежки. Не, България нѣма да загине! Но бъдещиятъ историкъ ще напише една тъжна страница за днешното време, когато нѣкои сѣ правили опити да сѣкатъ клона, на който се крепимъ всички. На тѣзи азъ казвамъ: долу рѣцетѣ! А на Сговора да бѣде и занапредъ, както и въ миналото, силенъ и невъзмутимъ стражъ на България! (Продължителни и бурни рѣжкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателъ: Вдигамъ заседанието за утре съ следния дневенъ редъ:

1. Трето четене законопроекта за опазване растенията отъ болести и неприятели.

2. Първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1930/931 финансова година. (Продължение разискванията)

Второ четене законопроектитѣ:

3. За купуване отъ държавата зданието на Мария Г. Бѣлчева и др., отъ гр. Пловдивъ, за нуждитѣ на Учителския институтъ въ сѣщия градъ.

4. За одобрение произведения, съгласно чл. 61 отъ закона за минитѣ, търгъ за отдаване експлоатацията на държавната каменовѣглена концесия „Крумъ“ и пр.

5. За откупване недвижимия имотъ, собственостъ на М. Теневъ, находящъ се въ землището на с. Банки, Софийско, за нуждитѣ на държавната минерална баня и курортъ при сѣщото село.

6. За уреждане собствеността и залога на движимости — мишини за транспортъ отъ значителна стойностъ.

7. Докладъ на прощетарната комисия.

8. Първо четене законопроекта аз допълнение на закона за адвокатитѣ съ новъ дѣлъ III.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Болшинство, Събранието приема.

(Вдигнато въ 20 ч. и 22 м.)

Председателъ: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Подпредседателъ: А. ХРИСТОВЪ

Секретаръ: Г. КРЪСТЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Стр.	Стр.
Отпуски , разрешени на народнитѣ представители: Георги Драгневъ, Кирко Цвѣтковъ Христовъ, Добри Митевъ, Цвѣтко Цвѣтковъ, Кръстю Марковъ, Добри Витановъ, д-ръ Иванъ Бешковъ, Кирилъ Славовъ, Христо Стояновъ, Стефанъ Димитровъ и Георги Кулишевъ.	и труда — относно несвикването на Висшия съветъ на труда. (Съобщение). 1257
1257	Законопроекти: 1. за измѣнение и допълнение на закона за данѣка отъ имоти, придобивани по безвъзмезденъ начинъ. (Съобщение) 1257
Питания: 1. отъ народния представителъ Никола Стамболиевъ къмъ министра на желѣзницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ — относно дока въ Варненското пристанище. (Съобщение). 1257	2. за отстъпване отъ държавата на нѣкои общини находящитѣ се въ землищата имъ минерални извори. (Трето четене — приемане) . . . 1257
2. отъ народния представителъ Илия Януловъ къмъ министра на търговията, промишлеността	3. за бюджета на държавата за 1930/1931 финансова година. (Първо четене — изложение на министра на финанситѣ) 1257
	Дневенъ редъ за следващото заседание. 1274